

Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklara İlişkin Kuramsal Çerçevelerin Gözden Geçirilmesi

A Review of Theoretical Frameworks on Age-friendly Cities and Communities

Ertuğrul Murat Özgür ^{*a}, Neriman Kılınç ^b

Makale Bilgisi

Derleme

DOI:

10.33688/aucbd.1078870

Makale Geçmişi:

Geliş: 24.02.2022

Kabul: 18.04.2022

Anahtar Kelimeler:

Kentsel yaşlanma
Yaşlı dostu kentler ve topluluklar
Akıllı yaşlı dostu ekosistem
Yaşlı-dostu akıllı ekolojiler konsepti
İyi yaşlanma kentsel planlama modeli

Öz

Nüfus yaşlanması ve kentleşme, birlikte 21. yüzyılı şekillendiren iki önemli küresel demografik eğilimdir. Bu bağlamda kentsel yaşlanma çerçevesi içinde Age-Friendly Cities and Communities(AFCC) olarak adlandırılan girişim gittikçe yaşlılıkta yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan politikaları yönlendiren önemli bir ilgi alanı haline gelmiştir. Bu makale, ilgili alanda son yıllarda hızla geliştirilerek Dünya Sağlık Örgütü girişimine eklenen yeni kavramsallaştırma çabalarını tanıtmak suretiyle ulusal yaşlanma literatürüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yolla kentleri planlamak ve kent sakinlerine kentsel hizmet sunmakla görevli yerel yönetimlerin ve ilgili paydaşların daha fazla dikkatini çekmenin ve yaşlanma konusunda çalışan sosyal bilimcilerin yerel ampirik araştırmalarına kavramsal bir altlık sağlanmasının mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu anlayışla makalede, AFCC girişimini kavramsallaştırmak için şimdiye kadar geliştirilmiş modeller gözden geçirilmektedir.

Article Info

Review Article

DOI:

10.33688/aucbd.1078870

Article History:

Received: 24.02.2022

Accepted: 18.04.2022

Keywords:

Urban ageing
Age-friendly cities and communities
The smart age-friendly ecosystem
The concept of age-friendly smart ecologies
The ageing well urban planning model

Abstract

Population ageing and urbanization are two global demographic mega-trends which together shape the 21st century. In this context, within the framework of urban ageing, the initiative called Age-Friendly Cities and Communities (AFFC) is increasingly becoming an important field of interest steering policies aiming to enhance quality of life in old age. This article aims to contribute to national ageing literature by introducing new conceptualization efforts developed rapidly in recent years in the related area and added to the World Health Organization initiative. Through this, drawing more attention of local governments and related stakeholders in charge of planning cities and providing urban services to their residents and providing a conceptual support to the local empirical research of social scientists studying on ageing are thought to be possible. With this understanding, the models developed so far to conceptualize AFFC initiative are revised in this article.

*Sorumlu Yazar/Corresponding Author: ozgur@ankara.edu.tr

^a Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-2146-7721>

^b Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-5180-9032>

1. Giriş

Nüfus yaşlanması ve kentleşme, birlikte 21. yüzyılı şekillendiren iki önemli küresel demografik eğilimdir (World Health Organization-WHO, 2007a: 1). Nüfus yaşlanması, farklı düzeylerde olsa da tüm ülkelerde gerçekleşmektedir. Küresel olarak yapısal yaşlanma⁽¹⁾ düzeyi, 1950'de %5,1 olduğu halde, 2020'de %9,3'e yükselmiştir ve 2050'de %15,9'a ulaşması beklenmektedir (United Nations, 2019a: 240-241). Kentleşmenin hızlanması, aynı derecede önemli bir başka küresel eğilim olarak karşımıza çıkmaktadır. Artık dünya nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşamakta ve bu yüzyıl ortasında küresel kentsel nüfus oranının %68'e yükseleceği tahmin edilmektedir (United Nations, 2019b: 5). Bu bağlamda kentlerin (her yaşta) insanların çoğunluğunun halen yaşadığı ve yaşlılıklarını geçireceği yerler olduğu düşünüldüğünde; nüfusun yaşlanması ile kentsel değişim arasındaki ilişkiyi anlamak, kamu politikaları için önemli bir konu haline gelmektedir (Buffel ve Phillipson, 2016: 94). Dahası küreselleşme ile ilişkili süreçler ve bunun özellikle kentsel alanlar üzerindeki sonuçları, yaşlı insanlar ve kentsel çevreler arasındaki ilişkiyi yeniden ele alma ihtiyacını da güçlendirmektedir (Buffel vd., 2012: 601). Bu yüzden de Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın bir raporunda işaret edildiği gibi “yaşlanma eğilimlerinin mekânsal olarak heterojen doğası, yaşlanmaya kentsel bir perspektiften yaklaşmayı önemli kılmaktadır” (Organisation of Economic Cooperation and Development - OECD, 2015: 18).

Kentsel yaşlanma çerçevesi içinde *Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar- YDKT* (Age-Friendly Cities and Communities) olarak adlandırılan girişim de gittikçe yaşlılıkta yaşam kalitesini iyileştirmeyi amaçlayan politikaları yönlendiren önemli bir ilgi alanı haline almıştır (Buffel ve Phillipson, 2017: 123). Politika yapıcılar ve hizmet sağlayıcılar, yaşlıların özel ihtiyaçlarını ve yaşam durumlarını dikkate alan yaşlı dostu hizmetler veya ürünler sağlamanın önemini giderek daha fazla farkına varmaktadır. Yaşlı dostu bir çevrenin inşası ve sürdürülmesi, yaygın şekilde nüfus yaşlanması meselesini ele almaya yönelik olumlu bir yaklaşımın temel bileşeni olarak kabul edilmektedir (Lui vd., 2009: 116). Hükümetler ve uluslararası kuruluşlar, bir politika hedefi olarak *yerinde yaşlanmayı* gittikçe daha fazla benimseyerek yaşlıların toplum içinde mümkün olduğunca uzun süre yaşamaya devam etmesini desteklemenin hem ekonomik hem de sosyal açıdan anlamlı olduğunu savunmaktadır. Dolayısıyla yerinde yaşlanma politikalarındaki ilerleme, yaşlı dostu topluluk için bir zorunluluğun da önemini vurgulamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi etkili uluslararası kuruluşların yaşlılar için destekleyici bir çevre yaratmayı onaylaması, yaşlı dostu toplulukların tartışılmasını teşvik etmektedir (Sidorenko ve Walker, 2004; WHO, 2002).

Coğrafya ile gerontolojinin kesişiminde ortaya çıkan ve multidisipliner bir odaklanmayla yaşlı yetişkinler ile onların sosyo-mekânsal çevreleri arasındaki ilişkiyi inceleyen coğrafi gerontolojiye Anglo-Amerikan bilimsel topluluğunun son yıllarda artan ilgisi, aynı zamanda yaşlı dostu bir topluluk tartışmasına da katkı sağlamaktadır (Özgür, 2019: 90). Bu ilgi, yaşlı insanlar ile yaşlılığın ve yaşlanmanın yaşandığı, aynı zamanda onlarla kendi yarattıkları mekânlar ve yerler arasındaki dönüşümsel, etkileşimsel ve karşılıklı ilişkilerin araştırılmasını olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle yaşlanmanın coğrafyaları bağlamında Türkiye’de kentsel coğrafya, nüfus coğrafyası, sosyal coğrafya, kültürel coğrafya ve sağlık coğrafyası gibi coğrafyanın alt alanlarında çalışan araştırmacılar, genel olarak yaşlanma çevreleri, özel olarak da yaşlı dostu kent ve topluluklar konusunda çok şey katabilir.

Zira yaşlanan Türkiye’de hem yaşlılar ve yaşlı yakınları, hem çeşitli sivil toplum kuruluşları hem de her düzeydeki politika yapımcılar ve uygulayıcılar açısından uygun yaşlanma mekânlarının nasıl yaratılacağı ve mevcut çevrelerin ne şekilde düzenleneceği meselesi öncelikli olacaktır. Bu yüzdendir ki yaşlı, mekân/yer ve mekâna/yere politik müdahale bağlamında gerçekleştirilecek analizlerde ve değerlendirmelerde genel olarak coğrafi bakışın özel olarak da coğrafyanın alt alanlarının özgün ve yerinde katkıları olabilecektir (Özgür ve Yakar, 2021).

Türkiye, nüfusun önemli bir kısmı kentlerde yaşadığı, nüfus hızla yaşlandığı ve kentlerin mevcut fiziksel altyapıları yaşlanan bir nüfus için tasarlanmadığı için kentsel yaşlanmaya daha fazla odaklanmak ve yaşlanan bir toplumun ihtiyacı olan türden değişiklikleri yapmak zorundadır. Bu açıdan düşünüldüğünde yaşlı dostu kentler ve topluluklar girişimi, Türkiye açısından da önem arz eden bir harekettir ve bu, yakın bir gelecekte toplumun gündeminde daha fazla yer almaya aday gibi görünmektedir. Daha şimdiden Türkiye’den üç belediyenin (*Kadıköy, Muratpaşa ve Mersin*) DSÖ tarafından oluşturulan Yaşlı-Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı’nın (*Global Network for Age-Friendly Cities and Communities*) üyesi olması, bunun bir işareti olarak kabul edilebilir.

Türkiye’de yaşlı dostu kentler ve topluluklar konusu, bazı bilimsel toplantı (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015) ve çalışmalarda (Akoğlan Kozak vd., 2019; Arun, 2020; Aslan, 2015; Avşar Arık, 2021; Caner vd., 2013; Çetiner ve Uygur, 2020; Tamkoç ve Bilgin, 2020; Tatal ve Üstün, 2009) ele alınmış ve tanıtılmıştır, ancak bu harekete ilişkin üretilen yeni modeller henüz incelenmemiştir. Bu makale, son yıllarda hızla geliştirilerek DSÖ girişimine eklenen yeni kavramsallaştırma çabalarını bir araya getirmek suretiyle ulusal yaşlanma literatürüne katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu yolla kentleri planlamak ve kent sakinlerine kentsel hizmet sunmakla görevli yerel yönetimlerin ve ilgili paydaşların daha fazla dikkatini çekmenin ve yaşlanma konusunda çalışan beşeri coğrafyacılar da dahil sosyal bilimcilerin yerel ampirik araştırmalarına kavramsal bir altlık sağlanmanın mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu anlayışla makale, “*Yaşlı dostu kentler ve topluluklar girişimini kavramsallaştırmak için hangi modeller geliştirilmiştir?*” sorusuna cevap aramaktadır.

Makalede önce ele alınan yaşlı dostu kentler ve topluluklar için üretilmiş modellere ilişkin literatür taraması yapılmış, sonra bu literatüre dayalı olarak yapılan analizle teorik çerçevelerin odakları belirlenmiş ve en önemli özellikleri yorumlanmıştır. Son olarak modeller okuyucu tarafından daha kolay anlaşılabilmesi için şekillerle görselleştirilmiştir.

Makalenin geri kalanında ilk olarak *Arka Plan: Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar Girişimi* başlıklı bölümde, bu girişimin ne olduğu ve nasıl geliştiği incelenmektedir. Ardından önce *Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar İçin Geliştirilen Modeller* başlıklı bölümde yaşlı dostu kentler ve topluluklar için hangi modellerin geliştirildiği ve bu modellerin ne tür özelliklere sahip olduğu ele alınmakta, daha sonra da *Yaşlı Dostu Kent Modellerinin Kısa Bir Değerlendirmesi* yapılmaktadır. Makale, bulgulardan elde edilen çıktılarının ve üretilen önerilerin yer aldığı *Sonuç* bölümüyle sona ermektedir.

2. Arka Plan: Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar Girişimi

Yaşlı dostu bakış açısı, 2000’li yılların başında DSÖ tarafından başlatılan bir dizi politika girişiminden ortaya çıkmıştır. Kentsel çevrelerde yaşayan yaşlıların deneyimlerinin araştırıldığı bu DSÖ girişimlerinde öne çıkan fikirler, *aktif yaşam* ve *aktif yaşlanma* ile ilgiliydi (aktif yaşlanmaya ilişkin daha ayrıntılı bilgi için WHO, 2002’ye bakılabilir). İlk olarak DSÖ, 1986’da başlattığı Sağlıklı Kentler Projesi (Tsouros, 1992) aracılığıyla sağlık ile yapı, doğal ve sosyal çevre arasındaki ilişkinin yanı sıra yerel yönetimlerin her yaş için aktif yaşamı teşvik etmedeki rolüne vurgu yapmıştır (Edwards ve Tsouros, 2006). İkinci olarak da 1999’da Birleşmiş Milletlerin *Yaşlılar Yılı* sırasında kullanılan *aktif yaşlanma* kavramı, Avrupa Birliği ve DSÖ gibi organizasyonlar tarafından daha ayrıntılı hale getirilmiştir (European Union, 1999; WHO, 2002). Yaşlı dostu kent (YDK) için temel oluşturan bir kavram olarak aktif yaşlanma, “*insanlar yaşlandıkça yaşam kalitesini artırmak için sağlık, katılım ve güvenlik fırsatlarını optimize etme süreci*” olarak tanımlanmıştır (WHO, 2002: 12). Bu kavramdaki aktif terimi ile insanların yaşlılıkta yaşamın sosyal, kültürel, sivil, manevi ve ekonomik tüm alanlarına katılmaya devam edebilmeleri gerektiği düşüncesi yansıtılmak istenmiştir (Buffel vd., 2012). Aktif yaşlanma politika ve programlarının hem sosyal hem de fiziksel çevrenin özelliklerini iyileştirmek için çeşitli müdahaleler ve eylemler gerektirdiği kabul edilmiştir (Buffel vd., 2019). DSÖ, aktif yaşlanma fikirlerini 2006’da biraz daha ileri götürmüş ve *Küresel Yaşlı Dostu Kentler* projesini başlatmıştır.

Küresel Yaşlı Dostu Kentler projesinin bir parçası olarak, kentsel çevreleri daha fazla yaşlı dostu hale getirebilecek etmenleri belirlemek amacıyla dünya çapında 22 ülkenin 33 kentinde yaşlılar, bakıcılar ve hizmet sağlayıcılar ile bir dizi odak grup çalışması yapılmıştır (van Hoof vd., 2021). Bu girişimin bir çıktısı olarak, YDK’nın temel özelliklerini üç ana alan açısından tanımlayan yol gösterici nitelikteki bir el kitabı yayımlanmıştır. Bu alanlar, sağlık, ulaşım gibi alanlarda *hizmet sunumu*, konut, açık alanlar ve binalar gibi *yapılı çevre* ile sivil ve sosyal katılım gibi *sosyal yönlerden* oluşmuştur (WHO, 2007a). Hazırlanan YDK kılavuzu, o zamandan beri aktif yaşlanmayı sağlamada erişilebilir ve kapsayıcı kentsel çevrelerin yaratılmasını teşvik etmek ve değerlendirmek için en fazla kullanılan araçlardan biri haline almıştır. Böylece kılavuz, hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkelerdeki kentler için bir referans olarak hizmet etmek üzere yaşlılar ve hizmet sağlayıcılar açısından yaşlı dostu bir kentte olması gereken özelliklerin ana hatlarını çizmiştir (Plouffe vd., 2016: 19). Açıkçası YDK kılavuzu, DSÖ tarafından yayınlanan Aktif Yaşlanma Politika Çerçevesi’ni (WHO, 2002) işlevsel hale getirerek yapıları ve hizmetleri yaşlıların çeşitli kapasitelerine ve ihtiyaçlarına göre uyarlamak suretiyle yerel düzeyde somut önlemlerle aktif ve sağlıklı yaşlanmanın nasıl kolaylaştırılabileceğini ortaya koymuştur.

DSÖ, 2006 projesinden elde edilen politika önerilerinin daha yaygın şekilde uygulanmasını teşvik etmek amacıyla 2010 yılında *Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı*’nı hayata geçirmiştir. Kuruluşundan bu yana Ağ, üye sayısını hızla artırmış ve 2022 yılı başı itibariyle 44 ülkede 262 milyondan fazla insanı kapsamak suretiyle dünya çapında kentlere ve topluluklara yayılmıştır (WHO, 2022). Ağ, 1114’ü bulan üyesi ile kendi misyonunu desteklemede önemli rol oynayan 11 ülkeden ulusal veya bölgesel hükümetin, sivil toplum ve araştırma kuruluşlarının yer aldığı 14 bağlı birimi de içermektedir. Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı, bir yandan değişime ilham vermek ve çevreyi yaşlıların ihtiyaçlarına daha uygun hale getirmeleri için yenilikçi çözümler üretmek üzere üyelerini desteklemekte, diğer yandan da kentleri ve toplulukları küresel düzeyde birbirine

bağlayarak enformasyon, bilgi ve deneyim alışverişini kolaylaştırmayı istemektedir (van Hoof vd., 2021).

DSÖ, 2012-2015 yılları arasında 25 ülkede 50'den fazla topluluktan sağlanan bir dizi literatür taraması, uzman danışma toplantıları ile pilot çalışmalar yürütmüştür. Bu çalışmalar, kentsel çevrelerin yaşlı dostu olma özelliğini iyileştirmedeki ilerlemeyi izlemek ve değerlendirmek için bir çerçeve ve göstergeler seti ortaya koyan bir raporla sonuçlanmıştır (WHO, 2015). Rapordaki göstergeler, *eşitlik* (örneğin alt gruplar ve toplam nüfus arasındaki karşılaştırmalar yoluyla ölçülen), *fiziksel çevreye erişilebilirlik* ve *sosyal çevrenin kapsayıcılığından* oluşan üç temel ilke etrafında şekillendirilmiştir.

DSÖ'nün ve Ağ'ın YDKT'lere yönelik çabaları, *Amerikan Emekli Kişiler Birliği-AEKB* (American Association of Retired Persons-AARP), *Yaşlı Dostu İrlanda* (Age-Friendly Ireland), *YAŞ Avrupa Platformu* (AGE Platform Europe), *Uluslararası Yaşlanma Federasyonu* (International Federation on Ageing) ve *Birleşik Krallık Yaş Dostu Kentler Ağı* (UK Network of Age-friendly Cities) gibi bir dizi yaşlı dostu kuruluşu partner haline gelmiştir (Buffel ve Phillipson, 2018: 175).

Daha yakın zamanlarda DSÖ tarafından Ağ üzerine bir değerlendirme raporu daha yayınlanmıştır (WHO, 2018). Bu raporda, Ağ'ın üyesi olan kentlere ilişkin vaka çalışmalarına yer verilmiş ve son 10 yılda daha fazla yaşlı dostu olma yolunda kaydedilen ilerlemeye ilişkin genel bir bakış sunulmuştur. Rapor aynı zamanda, eşitsizlikleri azaltmak, Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar Küresel Ağı'nı daha kapsayıcı hale getirmek, yeni ortaklıklar kurmak ve ortak üretim yoluyla kanıt tabanını güçlendirmek için yaşlı insanlar, kentler ve topluluklarla ortaklaşa çalışarak gelecek adına bir vizyon da sağlamıştır.

3. Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar İçin Geliştirilen Modeller

Süreklilik, telafi, bağlantı, katkı ve mücadele, yaşam boyu gelişim psikolojisinden türetilmiş yaşlı dostu olma ile ilişkili beş temel kavramdır (Scharlach, 2012). *Süreklilik*, psikolojik yapıyı ve sağlığı geliştirici faaliyetleri korumak için yerleşik sosyal davranış kalıplarını ve sosyal koşulları sürdürme yeteneğine işaret etmektedir. *Telafi*, yeterli ve uygun maliyetli evde bakım, rehabilitasyon ve ulaşım hizmetleri de dahil olmak üzere yaşa bağlı engelli bireylerin temel sağlık ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak ürünlerin ve hizmetlerin varlığı, yanı sıra kendi kendine bakımı destekleyen ev modifikasyonu ve teknolojik müdahaleler anlamına gelmektedir. *Bağlantı*, yaşlandıkça daha da önemli hale gelen, karşılıklı desteği özendirilen ve sosyal bağlılığı sürdüren kişilerarası anlamlı etkileşimler için fırsatları ifade etmektedir. *Katkı*, önemli bir yetişkin gelişimsel görevi olan üretkenliği ve yaşam boyu kişinin çevresi üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu hissetme ihtiyacını yansıtmaktadır. *Mücadele*, fiziksel ve zihinsel gerilemeyi önlemek üzere egzersiz, entelektüel talepler veya sosyal katılım şeklindeki uyarılma için yaşa uygun fırsatlara atıfta bulunmaktadır (Scharlach, 2012: 29). Bu beş gelişimsel göreve duyarlı olma, bir kentin ve topluluğun fiziksel ve sosyal altyapısı ile ilgili olduğundan bizi yaşlı dostu kavramına götürmektedir.

Alley ve arkadaşları (2007: 4) yaşlı dostu bir topluluğu, “*genellikle yaşlıların aktif olarak içinde yer aldığı, değer verildiği ve ihtiyaçlarını etkin bir şekilde karşılayan altyapı ve hizmetlerle desteklendiği bir yer*” olarak tanımlamaktadır. Yaşlı dostu bir topluluk, yaşlıların ömür boyu ilgi

duydıkları faaliyetlere katılmaya devam edebilecekleri, yeni ilgi alanları ve tatmin kaynakları yaratma fırsatları bulabilecekleri ve temel ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olacak gerekli destekleri ve kolaylıkları alabilecekleri bir topluluktur (Lehning vd., 2007). Yaşlı yetişkinler için bu, yaşamları boyunca ihtiyaç ve yeteneklerindeki değişikliklere uyum sağlayan topluluk kaynaklarına (konut, ulaşım/hareketlilik, sağlık, sosyal etkileşim, üretkenlik, kültürel/dini katılım, eğitim/boş zaman etkinliği vb.) sahip olmak anlamına gelmektedir. Fitzgerald ve Caro'ya (2014: 2) göre yaşlı dostu bir kent, “*sakinlerinin aileleri, mahalleleri ve sivil toplum içinde aktif olarak yaşlanmalarını sağlayan destekleyici bir çevre sunan ve topluluğa katılımları için kapsamlı fırsatlar sağlayan bir yerdir*”. Dolayısıyla yaşlı dostu bir kent ve topluluk, başarılı bir hayat sürmek için insanlara zengin fırsatlar sunabilecek yaşam alanları yaratan çevresel ve sosyal özellikleri birleştirme kapasitesine sahip bir yapıyı anlatmaktadır.

Yaşlı dostu harekete gösterilen ilgideki artış, kısa süre içerisinde dünya çapında girişimlerin ve modellerin ortaya çıkışına katkıda bulunmuştur (Buffel ve Phillipson, 2018: 175). İşte bir sonraki bölümde yaşlı dostu kentleri ve toplulukları anlamak için geliştirilen çerçeveler ve bunların özellikleri incelenmektedir.

3.1. Yaşlı Dostu Kent Modeli

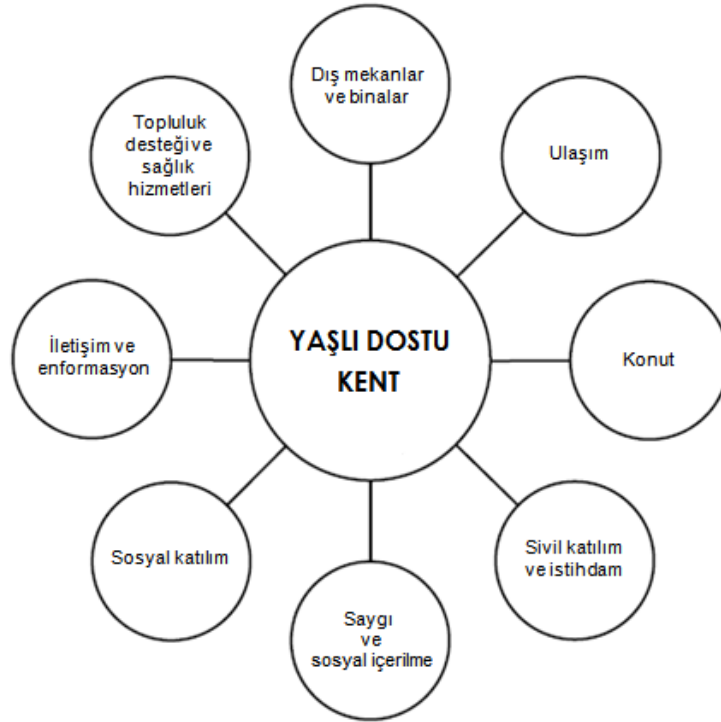
Yaşlı Dostu Kentler ve Topluluklar (YDKT) için en önemli girişim, DSÖ'nün *Yaşlı Dostu Kent (YDK)* modelidir. Bu çerçeve, aslında küresel bir araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak kentsel yaşlanma ve bir kentte yaşlanma ile ilgili sorulara olası cevaplar vermeyi amaçlayan bir kılavuz niteliği taşımaktadır. Model, gündelik yaşamın her yönü ile ilgili bir dizi alanda destek sunulursa; yaşlı insanların mümkün olduğunca uzun süre bağımsız ve sağlıklı kalabileceği düşüncesine dayanarak, kentlerin hangi zorluklarla karşılaşacağını ve hangi eylemlere ihtiyaç duyulacağına işaret eden sekiz alan önermiştir (WHO, 2007a). Yaşlı dostu bir kent için gerekli bu sekiz alanla ilgili özelliklere *Yaşlı Dostu Kentlerin Temel Özelliklerinin Kontrol Listesi*'nin eklenmesiyle model genişletilmiş ve kapsamlı bir hal almıştır (WHO, 2007b). YDK'nın sekiz alanı şunlardan oluşmaktadır: (1) dış mekânlar ve binalar (2) ulaşım (3) konut (4) sosyal katılım (5) saygı ve sosyal içerilme (6) sivil katılım ve istihdam (7) iletişim ve enformasyon ve (8) topluluk desteği ve sağlık hizmetleri (Şekil 1).

(a) *Dış mekânlar ve binalar*, yaşlıların hareketliliği, bağımsızlığı, yaşam kalitesi ve onların yerinde yaşlanma yetenekleri üzerinde büyük etkiye sahip bir alandır (WHO, 2007a: 12). YDK modelinin bu alanı; hoş, temiz ve güvenli çevreyi; yeşil alanlar, yürüyüş ve bisiklet yolları, dinlenme yerleri, yaşlılara uygun kaldırımlar, emniyetli yaya geçitleri, yeterli umumi tuvaletler, engelsiz kamu binaları gibi bileşenleri içermektedir.

(b) Modelde *ulaşım*, aktif yaşlanmayı etkileyen bir başka önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir (WHO, 2007a: 20). Zira ulaşım, diğer alanlarla ilişkilidir ve kentte hareket edebilmek, büyük ölçüde sosyal ve sivil katılımın, toplum ve sağlık hizmetlerine erişimin belirleyicisi durumundadır. Ulaşım alanı; kullanılabilir, uygun fiyatlı, güvenilir, sık, emniyetli ve konforlu ulaşım; yaşlı dostu taşıtlar, sürücüler ve sürüş koşulları, taşıtlarda öncelikli oturma yeri ve yolcu nezaketi, yaşlılar için özel hizmet, toplu taşıma durak ve istasyonları, oto parklar vb. unsurlardan oluşmaktadır.

(c) *Konut*, YDK çerçevesinde güvenlik ve esenlik için esas unsur olarak görülmektedir. Çünkü yaşlı insanların ait oldukları topluluk içinde rahat ve güvenli bir şekilde yaşlanmalarını sağlayan şeyin konut ve destek olduğu ifade edilmektedir. Yaşlıların bağımsızlığını ve yaşam kalitesini etkilemede, uygun konut ile topluluğa ve sosyal hizmetlere erişim arasında bir bağlantı olduğu düşünülmektedir (WHO, 2007a: 30). Konutun tasarımı, modifikasyon yeteneği, bakımı; su, elektrik, gaz vb. temel hizmetlere sahip olması çeşitli hizmetlere ve tesislere erişebilirliği; rahat, sakin ve emniyetli oluşu, konutla ilgili olarak öne çıkan özelliklerdir.

(d) *Sosyal katılım* ve sosyal destek, yaşam boyunca sağlıklı ve esenlikli olma ile güçlü şekilde bağlantılıdır. Topluluk içinde ve aileyle serbest zaman aktivitelerine, sosyal, kültürel ve manevi faaliyetlere katılmak, yaşlıların yeterliliklerini kullanmaya devam etmesine; saygı ve itibar kazanmasına; destekleyici ve şefkatli ilişkiler kurmasına veya sürdürmesine olanak tanımaktadır. Sosyal katılım, aynı zamanda sosyal bütünleşmeyi teşvik etmektedir ve bilgilenmeyi sağlamaktadır (WHO, 2007a: 38). Topluluk faaliyetleri, uygun fiyatlı(veya ücretsiz), erişilebilir, yaşlıları ilgilendiren kuşakları, kültürleri ve toplulukları bütünleştiren, yaşlıların farkında olduğu ve teşvik edildiği türden olursa; sosyal katılımın gerçekleşmesi mümkün olabilmektedir.

Şekil 1. Yaşlı dostu kent modeli

Kaynak: WHO, 2007: 9

(e) YDK modelinde toplumun yaşlı insanlara duyduğu saygı ve onların *sosyal içerilmesi* (social inclusion) bir diğer alandır. Bu alan bağlamında topluluğun yaşlılara saygılı olması ve kapsayıcı hizmetler sunması, yaş ayrımcılığına karşı durması; kuşaklararası ve aile içi etkileşimleri artırması, yaşlıları bilgi kaynağı ve danışılacak kişiler olarak görmesi, yanı sıra onları karar verme süreçlerine

dâhil etmesi; ekonomik açıdan dezavantajlı yaşlılara, kamusal, gönüllü ve özel hizmetlere ve etkinliklere erişim hakkı sağlaması önemli görülmektedir (WHO, 2007a: 50).

(f) *Sivil katılım ve istihdam* alanı, yaşlı insanların emekli olduklarında bile toplumlarına katkıda bulunmaya, aileleri ve toplulukları için ücretsiz işler ve gönüllü faaliyetler yapmaya devam etmesi, kötü ekonomik koşullarda olanların gelir elde etmek için çalışmayı sürdürmesi, girişimlerde bulunması, sivil işlevlere ilgi duymaya ve katılmaya istekli olması ile ilgilidir. Bu yüzden yaşlı dostu bir kent ve topluluk, yaşlıların, isterlerse ücretli istihdam veya gönüllü çalışma yoluyla topluluklarına katkıda bulunmaya devam etmesi ve siyasi sürece katılması için seçenekler sunmaktadır (WHO, 2007a: 51).

(g) Yaşlılar, olaylar ve diğer insanlar ile bağlantıda kalmanın ve yaşamı yönetmek ve kişisel ihtiyaçları karşılamak için zamanında, pratik bilgiler almanın aktif yaşlanmada hayati önem taşıdığı konusunda hemfikirdir (WHO, 2007a: 60). Bu nedenle *iletişim ve enformasyon*, DSÖ'nün Yaşlı Dostu Kent modelinin bir diğer temel alanını oluşturmaktadır. Bu alanda, yaşlıların yaygın, doğru zamanda doğru, sade bir dille bilgi alabilmesi için çeşitli kanallardan enformasyon sunumunun, sözlü iletişimin, basılı bilginin, otomatik iletişimin ve donanımın, bilgisayar ve internetin önemi öne çıkmaktadır.

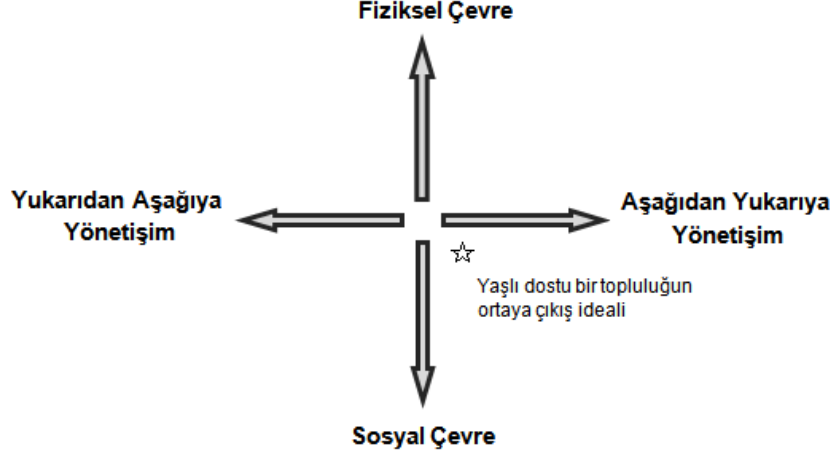
(h) Yaşlı Dostu Kent modelinin son alanı, *topluluk desteği ve sağlık hizmetleridir*. Sağlık ve destek hizmetleri, toplulukta sağlığı ve bağımsızlığı sürdürmek için gereklidir. Yaşlı insanlar, bakıcılar ve hizmet sağlayıcılar, çoğunlukla, yeterli, kaliteli, uygun ve erişilebilir bakımın varlığını önemli bir unsur olarak görmektedir (WHO, 2007a: 66). Bu alan, erişilebilir bakım, evde bakım, geniş sağlık hizmetleri yelpazesi, iyi yaşlanma hizmetleri, evde yaşama olanağı olmayanlar için ikametgâh tesisleri, topluluk hizmetleri ağı, gönüllü temini gibi alt başlıkları içermektedir.

3.2. Yaşlı Dostu Topluluk Söylemi

DSÖ'nün Yaşlı Dostu Kent girişiminden kısa süre sonra araştırmacılar bir topluluğu yaşlı dostu yapan temel özelliklerin neler olduğunu bir literatür değerlendirmesiyle belirlemeye ve modellemeye çalışmıştır (Lui vd., 2009). Onlar, yaşlı dostu bir çevreyi tanımlamak için literatürde farklı terminolojilerin [örn. Kanada'da *yaşlı dostu topluluk*, ABD'de *yaşanabilir topluluk*, Birleşik Krallık'ta *ömür boyu komşuluk* terimlerinin] kullanıldığına işaret etmiş, ancak farklı terminolojinin kendi içinde bir sorun oluşturmadığını; bunun araştırmacılar ve uygulayıcılar arasında yaşlı dostu topluluklarla ilgili bir dizi vurgunun ve yaklaşımın dışavurumu olduğunu savunmuştur. Lui ve arkadaşları (2009) buna ek olarak bu söylem dizisinin iki yönünün, iki boyutlu bir süreklilik olarak temsil edilebileceğini de belirtmiştir (Şekil 2). Bu sürekliliklerle fiziksel ve sosyal çevrelerin unsurları ile uygun politikalar, hizmetler ve yapılar yoluyla yönetimi bütünleştirme idealine ulaşılmak istenmiştir.

Lui ve arkadaşlarının (2009) yaşlı dostu bir topluluk söylemi için hazırladıkları şekilde dikey eksen, fiziksel altyapı ve hizmetler ile sosyal çevrenin kalitesine yapılan vurgulamalar arasındaki sürekliliği [*fiziksel çevre-sosyal çevre sürekliliği*] temsil etmektedir (Şekil 2). Fiziksel çevre, topluluk altyapısını veya kaynaklarını, ayrıca toplulukta yaşayan yaşlı insanların ihtiyaçlarını karşılayan yapıları çevrenin çeşitli yönleri (örn. konut, ulaşım hizmetleri vb.) için tasarım özelliklerini içerirken; sosyal çevre, sosyal kalitenin önemine veya kapsayıcılığı, katılımı ve kişisel gelişimi destekleyen sosyal ilişkilerin niteliğine daha fazla dikkat çekmektedir. Modelde kolaylaştırıcı bir sosyal çevrenin, ileri

yaşlardaki yaşamda esenliği sağlamada maddi koşullar yani, yapılı çevre kadar önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

Şekil 2. Yaşlı dostu topluluk söyleminin boyutları

Kaynak: Lui vd., 2009:117

Modelin yatay ekseninde, özellikle bir topluluğun yaşlı dostu özelliklerinin tanımlanmasına ve uygulanmasına katılımın genişliği bakımından farklılık gösteren yönetim biçimleri yer almaktadır. Yönetişimle ilgili sürekliliğin bir ucunda, yaşlı insanların katılımını kolaylaştırmayı; onları güçlendirmeyi; mahallelerini ve topluluklarını geliştirmek için kapasitelerini yükseltmeyi öncelikleyen aşağıdan yukarıya girişimler yer alırken; diğer ucunda, ulusal ve yerel yetkililerin (politika yapımcıların, hükümetlerin, yerel yönetimlerin, plancıların) liderliğine ve bir topluluğun yaşlı dostu olması için (DSÖ kılavuzu gibi) önceden hazırlanmış yönergelerin hayata geçirilmesindeki rolüne odaklanan yukarıdan aşağıya yaklaşımlar bulunmaktadır.

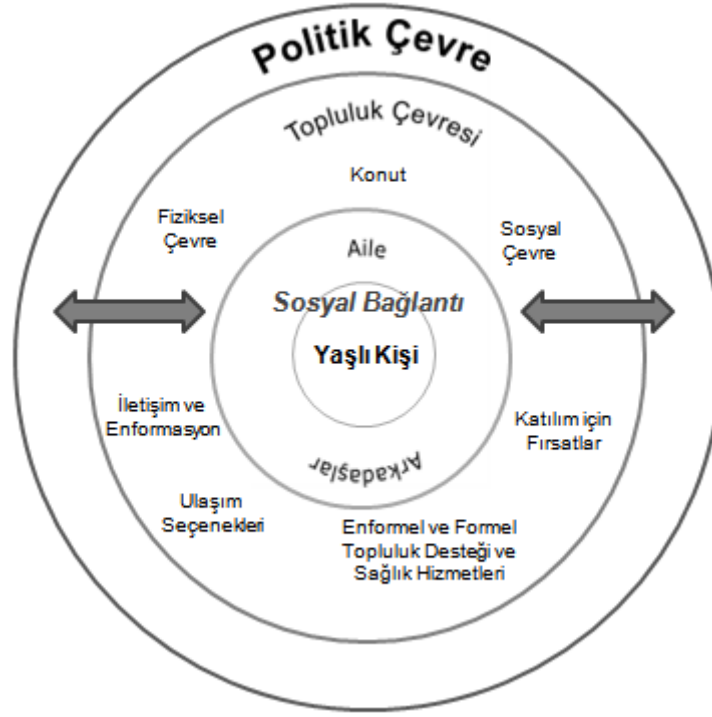
Lui ve arkadaşları (2009) literatürün yaşlı dostu bir topluluk için fiziksel ve sosyal çevrelerin birbirine bağlı olduğunu ve birbirlerini güçlendirdiğini; aynı şekilde, yaşlılar ile yerel yönetimlerin işbirliği içinde paydaş ve topluluk katılımı sağlamalarının önemine dikkat çekmektedir. Bu, Şekil 2'nin sağ alt çeyreğinde, iki eksenin kesişim noktasına yakın bir yerde, yaşlı dostu toplulukların ortaya çıkış idealinin belirmesini sağlamaktadır.

3.3. Ekolojik Yaşlı Dostu Topluluklar

İçinde yaşadıkları çevrenin yaşlı yetişkinlerin yaşamlarını derinden etkilediği fikri, yaşlanma çalışmalarında uzun bir geçmişe sahiptir (Lawton ve Nahemow, 1973). Menec ve arkadaşları (2011) makro çevreye (mahalle/topluluk, bölge veya kentsel-kırsal lokalitelere) daha az ilgi gösterildiğini belirterek ve bu boşluğu doldurmak için ekolojik yaşlı dostu topluluklar perspektifini geliştirmiştir. Böylece, topluluk ortamına ve bunun sağlıklı yaşlanmayı nasıl destekleyebileceğine ilişkin politik cephede artan ilgiye bir cevap verilmek istenmiştir.

Menec ve arkadaşları (2011) DSÖ'nün (2007a) çerçevesini ve AdvantAge Initiative'in, yaşlı dostu bir topluluk için önerdiği dört hedefi⁽²⁾ esas alarak ve ekolojik bir bakış açısı uygulayarak yaşlı

dostu toplulukları kavramsallaştırmıştır (Şekil 3). Onlar ekolojik teorinin çevre ile onun içinde yaşayan kişi arasındaki karşılıklı ilişkilere odaklanmış ve bu ilişkinin yaşlı dostu toplulukları kavramsallaştırmak için yararlı bir mercek sunduğunu ileri sürmüştür. Böylece bu kavramsallaştırmada, *politik çevre* tarafından kuşatılan *topluluk çevresinin* unsurları olarak yedi yaşlı dostu boyut tanımlanmıştır: (a) Fiziksel çevre, (b) konut, (c) sosyal çevre, (d) katılım fırsatları, (e) enformel ve formel topluluk desteği ve sağlık hizmetleri, (f) ulaşım seçenekleri ve (g) iletişim ve enformasyon (Menec vd., 2011: 481).

Şekil 3. Ekolojik yaşlı dostu topluluklar

Kaynak: Menec vd., 2011: 484

DSÖ modelinden farklı olarak Evans ve Stoddart'ın (1990) modelinde önerilen fiziksel ve sosyal çevre, onların kapsadığı etmenlerin yaşlı yetişkinlerin yaşamları üzerinde etkili olduğu düşüncesinden hareketle bu perspektifte yer almıştır. Modelde dış mekânlar (örn. parklar, yürüyüş yolları), binalar (örn. ne kadar erişilebilir oldukları, konumları) ve doğal çevre (örn. su, hava) *fiziksel çevreye* dâhil edilmiştir. *Sosyal çevre*, hem mikro düzeyde (aile, arkadaşlar) hem de makro düzeyde (ekonomi, kültür vb.) yorumlanmıştır. DSÖ'nün YDK çerçevesindeki saygı ve sosyal içerilme alanı, bu modele katılmamış ve bunların zaten bir bütün olarak yaşlı dostu olma kavramının altında yattığı belirtilmiştir. Örneğin, bir topluluk içindeki yaşlılara yönelik bir saygı ortamının, fırsat veya destek yaratılmasıyla sonuçlanabileceğine, saygı eksikliğinin veya yaş ayrımcılığının daha az fırsat ve destek demek olduğuna vurgu yapılmıştır (Menec vd., 2011: 482). DSÖ çerçevesindeki sosyal katılım ile sivil katılım (örneğin, gönüllülük, oy verme ve kamusal işlere dâhil olma) ve istihdam fırsatları, aynı zamanda fiziksel veya ruhsal aktivite gibi diğer katılım biçimlerini de içerdiğinden *katılım fırsatları* başlığı altında birleştirilmiştir.

Modelde yaşlı dostu toplulukların yaşlı kişi ile içinde yaşadığı çevre arasında karşılıklı şekilde bağlantılar yarattığı ileri sürülerek *sosyal bağlantı* kavramına da özel bir yer verilmiştir. Sosyal bağlantı, modelde yaşlı dostu bir topluluk ortamındaki yedi alanı destekleyen anahtar kavram kabul edilerek buna yönelik beş temel ilke geliştirilmiştir: (a) Ortamdaki faktörler birbiriyle ilişkilidir ve sosyal bağlantıyı etkilemek için birbirleriyle etkileşime girer; (b) çevresel etkiler, bireyler veya gruplar için yakınlıkları açısından tanımlanabilir; (c) kişi ile çevre arasındaki uyum, sosyal bağlantının belirlenmesinde kritik öneme sahiptir; (d) kişisel özellikler ve çevresel koşullar zamanla değişir ve sosyal bağlantı sayesinde ilişkileri dinamikdir; (e) kişide veya çevrede özellikle sosyal bağlantıyı belirlemede kilit olan belirli kaldıraç noktaları vardır.

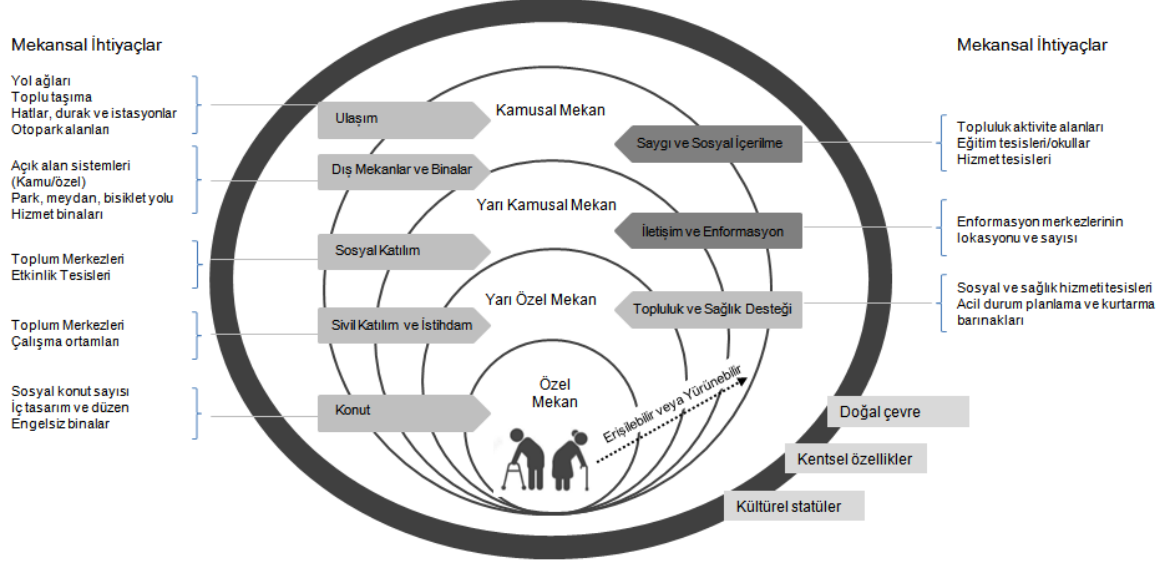
3.4. İyi Yaşlanma Kentsel Planlama Modeli

Chao (2018) yaşlı dostu kentler bağlamında yapılı çevreye odaklanarak *İyi Yaşlanma Kentsel Planlama Modelini* (Ageing Well Urban Planning Model) geliştirmiştir. Bu model, Sarkar ve arkadaşlarının (2014) *sağlıklı kentler* kavramına dayanmaktadır. Doğal çevre, kentsel özellikler ve kültürel statüler tarafından kuşatılan modelde; yaşlılar için mekân kullanımının, kamusalına bağlı olabileceği ve bu yüzden farklı planlama araçlarının gerekebileceği savunulmuştur (Chao, 2018: 38). Bu bağlamda insan ölçeğiyle ilgili olarak YDK'nin sekiz alanı, kamusalığa göre dört mekân düzeyinde kategorize edilmiştir: *Özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal mekânlar*. Yaşlı insanlar için mekânsal ölçeklerin, bireyin evinden kent düzeyindeki kamusal alanlara doğru genişlediği ve dost canlısı olduğu kadar dostça olmayan çevreleri de içerdiğine vurgu yapılmıştır (van Hoof vd., 2021). Chao'nun (2018: 39) sözleriyle, “*planlama ilkesinin önceliği, erişilebilirlik ve tercihen farklı ölçekler arasında yürünebilirlik olmalıdır ve kullanımlar, yerinde yaşlanmanın temel kavramını yansıtmalıdır.*” Hatırlanacağı gibi yerinde yaşlanma kavramı da yaşlıların ideal yaşam tarzını karşılamaları ve böylece ihtiyaç duydukları hizmetlere kısa bir mesafe içinde ulaşabilmeleri için önerilmiştir.

Mekânsal kamusalık açısından bir analiz yapıldığında; DSÖ Yaşlı Dostu Kent Modeli'nin sekiz alanının her biri belirgin mekânsal ihtiyaçlara sahiptir (Şekil 4). Modele göre kamusal gözetim ve bilgi ya da devletin resmi denetimi dışında, bireyin denetimi altındaki özel mekânla ilişkili olarak *konut* alanında, iç tasarım ve düzen, engelsiz yapılar ve sosyal konut sayısı gibi mekânsal ihtiyaçlar öne çıkmaktadır. Yarı özel mekân kapsamında, *sivil katılım ve istihdam* ile *topluluk ve sağlık desteğinin* mekânsal ihtiyaçları şekillenir ki bunlar toplum merkezleri, çalışma ortamları, sosyal ve sağlıkla ilgili hizmet tesisleri, acil durumlar için planlama ve kurtarma yapıları gibi mekânları içermektedir.

İnsanların kullandığı yarı-kamusal mekânlar söz konusu olduğunda; YDK'nin *sosyal katılım* ile *iletişim ve enformasyon* alanları karşımıza çıkmaktadır. Bu alanların mekânsal ihtiyaçları, toplum merkezleri, etkinlik yapılacak tesisler, enformasyon merkezlerinin lokasyonu ve sayısı gibi unsurlardan oluşmaktadır. Bu, yaşlı insanların dış dünyadan anında ve doğru bilgiler almaları için nitelikli iletişim araç-gereçlerinden ve iyi düzenlenmiş telekomünikasyon ağlarından yararlanabilmesini sağlayabilmektedir. Kamusal mekân bağlamında; ulaşım, dış mekânlar ve binalar ile saygı ve sosyal içerilme alanları güçlü kamusalık nedeniyle çok açık mekânsal ihtiyaçlara sahiptir. *Ulaşım* alanında yol ağları, toplu taşıma, hatlar, duraklar, istasyonlar, otoparklar; genellikle yeşil ve engelsiz alanların mevcudiyetine odaklanan *dış mekânlar ve binalar* alanında açık alan sistemleri, parklar, meydanlar,

bisiklet yolları, hizmet binaları; *saygı ve sosyal içerilme* (toplumsal kapsayıcılık) alanında, topluluk etkinlik alanları, okul vb. eğitim kurumları, kamunun hizmet tesisleri gibi mekânsal ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin, yaşlıların sosyal olarak içerilmesini artırmak için, çeşitli etkinliklerin gerçekleştirildiği engelsiz ve erişilebilir faaliyet tesislerinin veya dış mekânların sağlanması gerekmektedir.

Şekil 4. İyi yaşlanma kentsel planlama modeli

Kaynak: Chao, 2018: 38

3.5. Yaşanabilir Topluluk

Yaşanabilir topluluk girişimi, Amerikan Emekli Kişiler Birliği Kamu Politika Enstitüsü (AEKB) tarafından, içinde yaşanan mahallelerin, kasabaların, kentlerin, ilçelerin ve tüm eyaletlerin her yaşta ve yaşam evresinden insan için daha yaşanabilir ve yaşlı dostu olma çabalarını desteklemek üzere başlatılmıştır. Yaşanabilir bir topluluk, güvenli ve emniyetli; uygun fiyatlı ve uygun özellikli konutlara sahip; ulaşım seçenekleri, ihtiyaç duyulan hizmetlere erişim ve sakinlerin topluluk yaşamına katılmaları ve bağlanmaları için fırsatlar sunan bir topluluğu ifade etmiştir (American Association of Retired Persons-AARP, March 2019). AEKB, yaşanabilir bir topluluğun özelliklerini belirlemek için *Yaşanabilirlik Endeksi* adını verdikleri bir ölçüm aracı geliştirmiştir. Endeks, yedi yaşanabilirlik kategorisine yayılmış 60 göstergelyi ölçmeyi hedeflemiştir (AARP, June 2018): *Konut, mahalle, ulaşım, çevre, sağlık, katılım ve fırsat* (Şekil 5).

(a) Konut, yaşanabilirliğin merkezi bir bileşenidir ve konutun nerede bulunduğu birçok konuyu etkilemektedir. Bu kategori, yaşlıların yürüyerek, tekerlekli sandalye veya yürüteç ile girebildiği işlevsel, iyi tasarlanmış, erişilebilir; aynı zamanda farklı tip seçenekli ve uygun fiyatlı konutları içermektedir. Evlerde her yerden daha fazla zaman geçirildiği için konut maliyetleri, seçimler ve erişilebilirlik kritik öneme sahiptir. Genellikle en iyi toplulukların, koşulları ne olursa olsun herkesin kaliteli bir mahallede yaşamasına izin vererek, her yaşta, gelirden ve yetenekten insan için konut fırsatları sunması gerektiğine inanılmaktadır.

Şekil 5. AEKB yaşanabilirlik endeksi

Kaynak: AARP Public Policy Institute, 2019

(b) Yaşanabilir bir topluluk için konutun içinde yer aldığı *mahalle*, ikinci kategoridir. Mahallenin erişilebilirliği ve hayatı kolaylaştıran unsurlara sahip olması, onun iki önemli niteliğini oluşturmaktadır. Yaşanabilir mahallelerin burada oturanların alışveriş ve eğlence mekânları, restoranlar, sağlık tesisleri, parklar gibi çok çeşitli destinasyonlara ve hizmetlere yürüyerek erişimlerini; toplu taşıma veya otomobil ile işe gidiş-gelişlerini kolaylaştırıcı özellikte olması beklenmektedir. Ayrıca, mahallenin düşük suç oranlarıyla emniyetli ve güçlü topluluk duygusu yaratması da yaşanabilirlik açısından önem arz etmektedir.

(c) Güvenli ve kullanışlı seçenekler sunan *ulaşım*, yaşanabilirliği, yaşam kalitesini olumlu etkilemektedir. Yaşanabilir topluluklar, sakinlerine insanları sosyal faaliyetlere, ekonomik fırsatlara ve tıbbi bakım olanaklarına bağlayan ulaşım seçenekleri sunmakta ve araba kullanımına uygun, sağlıklı, erişilebilir ve düşük maliyetli alternatifler sağlamaktadır. Ulaşım kategorisi, toplu taşıma araçlarının uğrama sıklığı, kısıtlı hareket yeteneği olanlara uygunluğu, yaya yollarının yürümeye elverişliliği ve güvenli oluşu, trafik sıkışıklığı ve ulaşım maliyetleri gibi yaşanabilirlik göstergelerini içermektedir.

(d) *Çevre*, yaşanabilir toplulukların önemli bir niteliğidir. İyi topluluklar, sakinleri için temiz bir çevre sağlamakta ve gelecek nesiller için çevreyi iyileştirmek ve korumak üzere politikalar üretmektedir. Yaşanabilirlik açısından hava ve su kalitesi öne çıkarken toplulukların acil durumlara ve doğal afetlere hazırlanmak için planları ve eylemleri; enerji verimliliğini teşvik etme ve aşırı hava olayları sırasında yerel yönetimlerin hizmet sunumu da yaşanabilir çevre kategorisinde değerlendirilmektedir.

(e) *Sağlık*, yaşam kalitesiyle çok yakından ilişkilidir. Sağlık sorunlarını önleme ve kaliteli sağlık hizmetlerine erişim bu kategoriyi şekillendirmektedir. Topluluk koşulları sağlık davranışlarını etkilemektedir ve sağlıklı topluluklar, kapsamlı dumansız hava yasalarına; egzersiz fırsatlarına kolay erişime ve yüksek kaliteli sağlık hizmetlerine sahiptir. Örneğin, sağlıklı gıdalara erişim, iş ve eğitim, yürüyüş yolu sayısı, daha düşük araç hız sınırları, sosyal katılım önlemleri ile hava ve su kirliliğinin tümü sağlıkla ilgilidir.

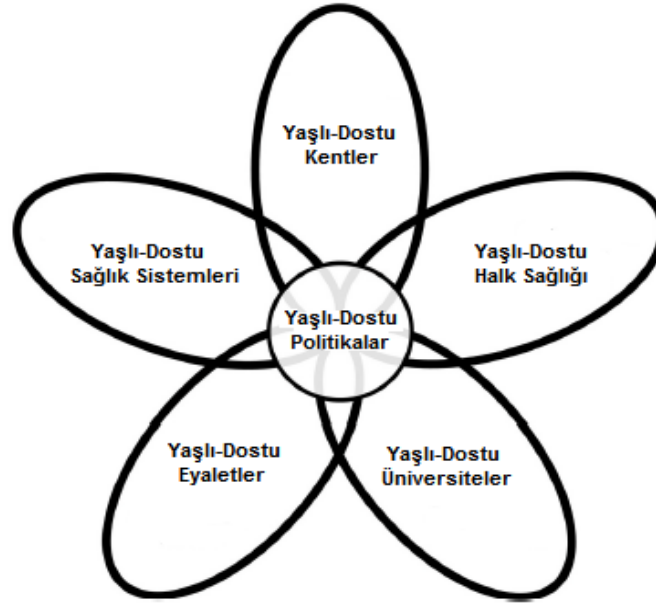
(f) Sivil ve sosyal *katılım* da topluluklar için önemlidir. Yaşanabilir bir topluluk, sakinler arasındaki etkileşimi teşvik etmekte ve birlikte çalışmayı ve değişimi etkilemeleri için birçok olanak sunmaktadır. Sosyal katılımdan sivil eyleme ve internet erişimine kadar, mahalle sakinlerinin bağlantı kurma ve memnuniyetle karşılaşma konusundaki bireysel fırsatları artırmaya; sosyal izolasyonu azaltmaya ve daha büyük topluluğu güçlendirmeye yardımcı olmaktadır. Endeksin bu kategorisi,

sakinlerin topluluklarıyla etkileşime girmenin ve topluluklarını desteklemenin farklı yollarını ve bunların bir bütün olarak yaşanabilirliği nasıl etkilediğini araştırmaktadır.

(g) *Fırsat* kategorisi, içerilmeyi ve olanakları kapsamaktadır. Bir topluluğun çeşitliliği kucaklaması; her yaştan ve kökenden insana fırsatlar sunması, genel yaşanabilirlik için önemlidir. Güçlü bir bölgesel ekonomi ve mali açıdan sağlıklı yerel yönetimler tarafından desteklenen misafirperver topluluklar, sakinlerine geçimlik bir ücret kazanma ve işten eğitime kadar refahlarını iyileştirme konusunda fırsat eşitliği sağlamayı da hedeflemektedir (AARP Public Policy Institute, 2019).

3.6. Yaşlı Dostu Ekosistem Modeli

Dünya Sağlık Örgütü tarafından tanıtılan (WHO, 2002) yaşlı dostu kavramının kullanımı, Fulmer ve arkadaşlarının (2020) yaşlı dostu programların sentezi olarak bir model tasarlamasını sağlamıştır. Fulmer ve arkadaşlarının (2020) *yaşlı dostu ekosistem* adını verdikleri bu model önerisi, çok sektörlü eylem ihtiyacı kavramı üzerine inşa edilmiştir. Bu, merkezinde yaşlı dostu politikaların yer aldığı, birçok yaşlı dostu bileşenden oluşan bir ekosistemdir (Şekil 6). Onlar bu ekosistemde, yaşlı dostu çeşitli girişimlerin, nüfusun yaşlanması devam ettiğinde ittifaklar ve etkileşimler yaratabileceğini ileri sürmüştür. Vizyonları, yaşanılan çevreyi ve sağlığın sosyal belirleyicilerini, ayrıca önlem odaklı halk sağlığı ve sağlık hizmeti sistemlerini kapsamıştır (Fulmer vd., 2020).

Şekil 6. Yaşlı dostu ekosistem modeli

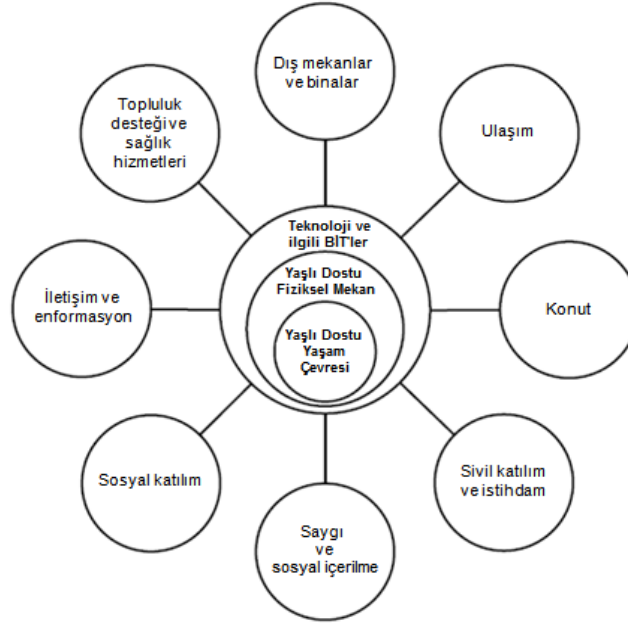
Kaynak: Fulmer, vd., 2020: 1937

Yaşlı dostu ekosistemin halk sağlığı bileşeni, yerinde sağlıklı yaşlanmayı teşvik etme çabalarını koordine etmeye yardımcı olan birleştirici bir güç özelliğine sahiptir. Bu girişim, yaşlanmayla ilgili yönetim birimlerinin, halk sağlığı kurumlarının ve toplum temelli kuruluşların dikkatini yaşlı insanların sağlığının daha iyi hale getirilmesine ve hastalıkların önlenmesine odaklamayı amaçlamıştır. Yaşlı dostu sağlık sistemleri, sağlık hizmetiyle ilgili olarak yaşlı yetişkinlere verilen zararları azaltmak, tüm bakım ortamlarında (acil servisler, yatan hasta, akut sonrası, evde ve ayakta tedavi) yaşlılara mümkün olan en

tatmin edici ve en iyi bakımı sunmak ve tüm ilgili paydaşlar için değeri optimize etmek için tasarlanmıştır. Yaşlı dostu üniversite girişimi ise, önceki İrlanda başbakanlarından Enda Kenny'nin desteğiyle *Dublin Şehir Üniversitesi*'nde disiplinlerarası çalışan uluslararası bir ekipten ortaya çıkmıştır (Farah vd., 2017). Bu girişim için eğitimciler, araştırmacılar, yöneticiler ve topluluk ortaklarından oluşan bir ekip tarafından, yükseköğretimde eğitim, araştırma ve sivil katılım yoluyla yaşlanma alanına bağlılık sağlamak üzere ilkeler⁽³⁾ geliştirilmiştir (Fulmer, vd., 2020: 1939).

3.7. Akıllı Yaşlı Dostu Ekosistem Modeli

Marston ve van Hoof (2019), YDK'lerle ilgili literatürde, teknolojiye yer verilmediğini vurgulamak suretiyle *akıllı yaşlı dostu ekosistem* olarak adlandırdıkları yeni bir model geliştirmiştir (Şekil 7). Bu modelde ilgili enformasyon ve iletişim teknolojileri de dâhil olmak üzere en geniş anlamıyla teknolojinin yaşlı dostu yaşam çevresi ile entegrasyonuna ve YDKT'lerin yaşlı dostu olma değerlendirmesine katılması önerilmiştir. Marston ve van Hoof (2019), çağdaş literatüre ve ileriye dönük teknolojik çözümlere dayanarak teknolojinin gelişme hızı nedeniyle ve aynı zamanda toplumdaki tüm vatandaşların temsil edilmesini sağlamak için yeni, akıllı ve yaşlı dostu bir ekosistem çerçevesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Önerilen akıllı yaşlı dostu ekosistem çerçevesinin, uyarlanabilir ve ölçeklenebilir bir yapıda olması istenmiştir.

Şekil 7. Akıllı Yaşlı Dostu Ekosistem Modeli

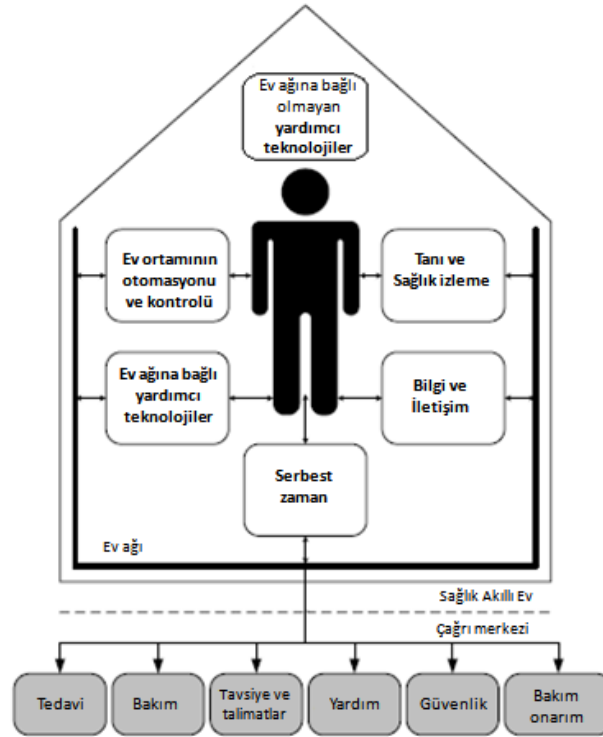
Kaynak: Marston ve van Hoof, 2019: 6

Stefanov ve arkadaşları (2004) tarafından yaşlılar ve fiziksel engelliler için geliştirilen *akıllı ev* (sağlıklı akıllı evler) modeli, teknolojiyi barınma alanına uyarlayan modellerden biri olarak bilinmektedir. Akıllı ev teknolojisi, genellikle yerinde yaşlanma veya akıllı bakım evleriyle ilgili bir teknoloji türü olarak tanımlanmaktadır. Hâlihazırda çok çeşitli (ağ bağlantılı) teknolojik olanaklar, yaşlıların ev ortamına entegrasyonu ile ilişkilendirilmektedir (Şekil 8). İşte Marston ve van Hoof'un

(2019) önerdiği bu yeni çerçeve, Stefanov ve arkadaşlarının (2004) şehir planlaması da dâhil olmak üzere mimari ve teknolojik çözümleri içermektedir.

Akıllı yaşlı dostu ekosistem çerçevesi, toplumdaki sektörlerin yanı sıra tek başına veya birden fazla nesilden oluşan bir hane halkı içinde yaşayan kişilere uyarlanabilmektedir. Bu akıllı yaşlı dostu ekosistemde, yaşlı dostu yaşam çevresi iç çemberini çevreleyen iki ek alan daha eklenmiştir: (a) *Yaşlı dostu fiziksel mekân* ve (b) *Teknoloji ve ilgili BİT'ler*.

Marston ve van Hoof (2019), DSÖ'nün (2007a) modelinde *yaşlı dostu kent* olan iç çemberi, bir kişinin veya hane halkının gerçek yaşam alanı (yani ev, apartman vb.) ile ilgili olan *yaşlı dostu yaşam çevresine* çevirmektedir. Bu, yardımcı cihazları, akıllı otomasyonu, nesiller arası ilişkileri, sağlık ve esenliği içerebilecek bir alandır. Modelin merkezindeki ikinci çembere karşılık gelen *yaşlı dostu fiziksel mekân*, sadece mevcut yaşlanan nüfus için değil, aynı zamanda genç nesiller için de yaşlı dostu yaşamla ilişkilendirilen fiziksel çevre, yani kentsel gelişim ve köylerin, kasabaların ve şehirlerin tasarımı ile ilgili görülmektedir. Modelin merkezindeki dış çember, *teknoloji ve ilgili BİT'ler* alanıdır ki bu alan, ilk iki merkezle kesişen ve onlara bağlanan her türlü cihaz, yazılım ve kullanılabilirliği içermektedir.

Şekil 8. Akıllı bir ev ortamında veri ileten çeşitli teknoloji biçimleri
Kaynak: Marston ve van Hoof, 2019: 4

3.8. Yaşlı-dostu Akıllı Ekolojiler Konsepti

Marston ve arkadaşları (2020), önceki çerçevelerle ilgili literatüre (Marston ve van Hoof, 2019; WHO, 2007a) dayanan ve yine ekolojik bir perspektife sahip yenilikçi ve teorik, yeni bir yaşlı dostu çerçeve daha geliştirmiştir (Şekil 9). *Yaşlı-dostu Akıllı Ekolojiler Konsepti-(YAEK)* (Concept of Age-

friendly Smart Ecologies) adı verilen bu çerçeve, sürdürülebilirlik, çevre ve erişilebilirlik faktörleriyle ilişkili çeşitli dış ve iç çemberlerden oluşmaktadır (Marston vd., 2020).

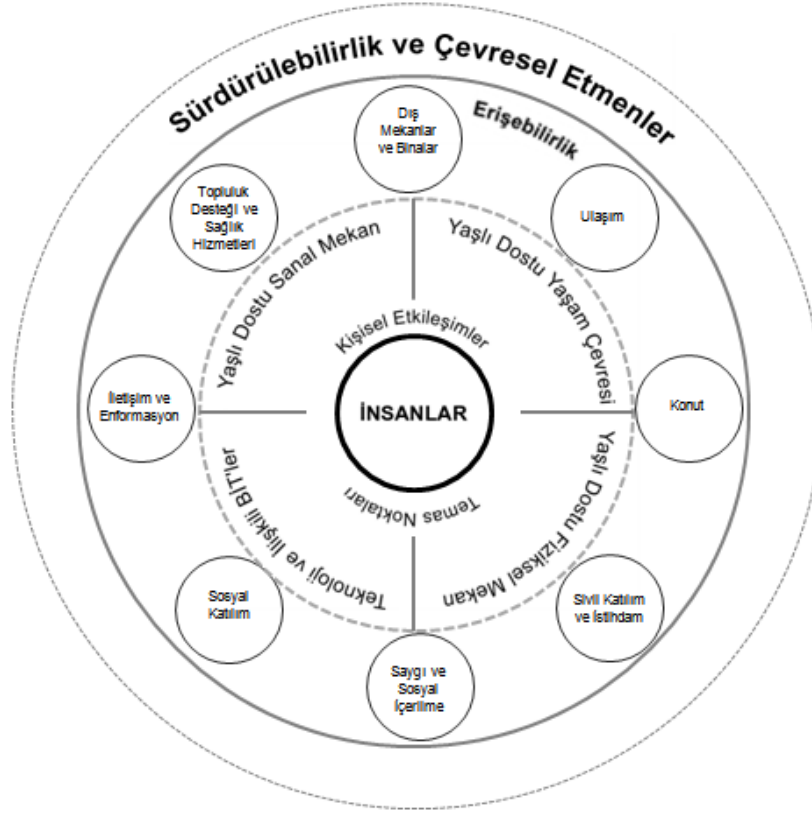
Modeli çevreleyen dış alan, tüm vatandaşların, şirketlerin, kuruluşların, eğitim kurumlarının ve başkalarının daha yeşil, daha etkili ve sürdürülebilir bir çevreye katkıda bulunabilmesini (ve bulunmasını) sağlamakla ilgili olarak *Sürdürülebilirlik ve Çevresel Etmenlere* ayrılmıştır. Bunlar yerel, bölgesel ve ulusal çevrelerle ilgili olabilmektedir. Bu dış alan, birçok aktörün mevcut fiziksel çevreleri birlikte tasarlaması, yaratması ve üretmesi için de çeşitli fırsatlar sunabilmektedir.

İç alanda yer alan *erişilebilirlik*, vatandaşlar, iş dünyası, eğitim kurumları, topluluk merkezleri vb tarafından yürütülen ve deneyimlenen fiziksel ve dijital ekosistemlerin ilişkileri arasında meydana gelen kesişimin erişilebilirliği ile ilgilidir. Erişilebilirlik, kentlerdeki altyapının farklı özellikleriyle ilişkili olduğu ve bunlarla iç içe geçtiği için gündelik yaşamlarımızla erişilebilirliğin nasıl kesiştiğine dair güçlü bir ilişki ve anlayış olması modelde önemsenmektedir. Bu yüzden de erişilebilirlik, etkileşim halinde olduğu ve toplumdaki çeşitli yönleri temsil eden DSÖ yaşlı dostu çerçevesinden (WHO, 2007a) alınmış sekiz alan için de önemli bir etmen olarak görülmektedir. Erişilebilirlik, binalar ve ulaşım; iş, eğitim kurumları, toplum merkezleri ve hizmetleri; paketleme ve teknoloji aracılığıyla mümkün olmaktadır (Marston vd., 2020).

YAEK çerçevesinin iç çemberinde dört ayrı bölüm yer almaktadır: (a) Yaşlı Dostu Sanal Mekân, (b) Yaşlı Dostu Yaşam Çevresi, (c) Yaşlı Dostu Fiziksel Mekân ve (d) Teknoloji ve İlişkili Bilgi ve İletişim Teknolojileri[BİT'ler]. Bunların, akıllı yaşlı dostu kent tasarımının gelecekte yaşanabilecek değişikliklerden etkilenmemesi için bir yaklaşım sağlayacağı düşünülmektedir.

YAEK modelinde teknolojiye, onun ara bağlantılarını yansıtmak için çerçevenin iç çemberinde yer verilmektedir. Modelin bu iç çemberindeki bir diğer unsur olan *Kişisel Etkileşimler/Temas Noktaları*, kişisel veya bir kişiyle paylaşılabilen etkileşimlere ve deneyimlere atıfta bulunmaktadır. Bilindiği üzere, COVID-19 öncesinde ve sırasında günümüz toplumunda birçok insan, ailelerin yer değiştirmesi, idari kapanmalar veya kısıtlamalar nedeniyle yalnızlık ve sosyal izolasyon yaşamıştır. İşte bu iç çember, insanların olumlu sağlık, esenlik ve yerinde yaşlanması için önemli olan duygusal ve sosyal ihtiyaçlarına cevap verebilmeyi amaçlamaktadır.

Modelin merkezindeki *İnsanlar* halkası, hem mevcut hem de gelecekteki toplumu oluşturacak bireyleri temsil etmektedir. Bu, insanların ihtiyaçlarının kabul edilmesi; ilgili çevreler ve işletim sistemleri içindeki çeşitli etkileşimlerin ve ürünlerin kullanımı sayesinde her şeyin her yaşta insan için olumlu deneyimler sunma potansiyelini merkeze yerleştirdiğini anlatmaktadır.

Şekil 9. Yaşlı dostu akıllı ekolojiler konsepti

Kaynak: Marston vd., 2020: 23

Yanı sıra YAEK çerçevesi, çok sayıda aktörün şimdiki ve teknolojinin hızlı değişimi göz önünde bulundurularak gelecekteki gereksinimlerine veya çeşitli durumlara uyarlanabilecek esneklikte tasarlanmıştır (Marston vd., 2020: 23). Zira YAEK çerçevesi, kentsel alan içindeki bir semti veya yöre kenti temsil etme potansiyeline de sahiptir ve ayrıca çerçeve, içinde çember şeklinde yer alan sekiz YDK alanıyla ilgili semtin(veya yöre kentin) gösterge niteliğindeki olumlu ve olumsuz durumlarına göre değişebilmektedir. Örneğin, toplu taşıma iyi durumdaysa ve hizmetler iyi temsil edilmişse; ulaşım alanı büyük bir çemberle gösterilecektir. Ancak, topluluk desteği ve sağlık hizmetleri yetersiz durumda ve sınırlayıcı ise, bu alan daha küçük bir çemberle temsil edilecektir (van Hoof vd., 2021:4).

3.9. Yaşlı Dostu Kent Modellerinin Kısa Bir Değerlendirmesi

DSÖ'nün *Yaşlı Dostu Kent(YDK)* Modeli (WHO, 2007a), yaşlıların yaşam çevrelerine ilişkin kuramsal çerçevelerin çıkış noktası olarak görülebilir. Model sayesinde; sağlıklı yaşlanma, aktif yaşam, aktif yaşlanma, yerinde yaşlanma, yaşanabilirlik, sağlıklı kent, ömür boyu komşuluk gibi yaşlı ve yaşlanan toplumların gündeminde olan pek çok kavram, yaşlı dostu kent başlığı altında mekânsal bağlama yerleştirilmiş ve birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Model başlangıçta kentlere odaklansa da zamanla genişletilerek kırsal olanları da kapsayacak biçimde topluluklara (Lui vd., 2009), çevrelere (WHO, 2017) ve ekosistemlere (Marston ve van Hoof, 2019; van Hoof vd., 2021) atıfta bulunmaya başlamıştır. Bunun yanında YDK modelinin sekiz alanı, diğer çerçevelerin çoğunda aynı isimlerle veya birleştirilerek daha inceltilmiş şekilde kullanılmıştır. Bu alanlar, daha önce geliştirilen sağlık, engellilik

ve aktif yaşlanma modellerinin belirleyicileri ile de uyumlu olduğundan (Menec, vd., 2011) modelin kullanılabilirliği artmıştır. DSÖ tarafından kentsel yaşamın farklı yönleri arasında güçlü bağlantılar olduğu için YDK modelinin tüm alanlarının birlikte ele alınmasına; yani, kent politikası ve kentsel hizmetlerin çeşitli alanları arasında karşılıklı anlayışı, desteği ve kabulü mümkün kılmak ve kolaylaştırmak için eylemsel eş güdüm gerektirdiğine yapılan vurgu (WHO, 2007a: 73), YDK'nın, yalnızca yaşlı insanların nasıl yaşadığına odaklanan entegre bir yaklaşımla ele alınabileceği fikrinin kabul görmesine ve yeni modellerin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

Lui ve arkadaşları (2009) *Yaşlı Dostu Topluluk Söylemi* ile fiziksel çevre-sosyal çevre sürekliliğini ve aşağıdan-yukarıdan yönetim biçimlerini odağına almıştır. Bu modelin önemi bir yandan yaşlı yaşamı için fiziksel ile sosyal çevrelerin birbirine bağlılığına diğer yandan da paydaş ve topluluk katılımı için yaşlılar ile yerel yönetimlerin işbirliğine dikkat çekmesinden kaynaklanmıştır. Model, yaşlı dostu toplulukların ortaya çıkış idealini, bütünleşmiş fiziksel ve sosyal çevre ile katılımcı ve işbirlikçi bir yönetim biçimi üzerine temellendirerek YDK modeline yeni bir açılım getirmiştir.

Menec ve arkadaşlarının (2011) geliştirdiği *Ekolojik Yaşlı Dostu Topluluklar Modeli*'nde de fiziksel ve sosyal çevrelere özel bir önem verilerek yaşlı dostu topluluk, ilk defa ekolojik bir yapı olarak ve YDK girişiminin alanları birbiriyle bağlantılı görülmeye başlanmıştır. Bu yolla yaşlı kişi, ailesinin ve arkadaşlarının sosyal bağlantı kanalları sayesinde topluluk çevresi ve onu kuşatan politik çevre ile ilişkilendirilmiştir. Modelde topluluk kavramının köyler, küçük kasabalar veya daha büyük kentsel merkezler gibi herhangi bir ölçekteki yerleşimlere atıfta bulunmak üzere coğrafi anlamda kullanılması da ilginçtir (Menec vd., 2011: 480).

Chao'nun (2018) *İyi Yaşlanma Kentsel Planlama Modeli*, YDK'nin sekiz alanını mekân düzeyinde *özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal mekânlar* şeklindeki kamusal kategorileriyle ilişkilendirmiştir. Böylece model, yaşlı dostu kent alanları açısından yapısal çevre ve sosyal çevreyi kuşatan mekânsal ihtiyaçların belirlenebilmesine olanak sağlamış, dolayısıyla iyi bir yaşlanma çevresinin planlamasının teorik çerçevesini çizmiştir.

Fulmer ve arkadaşlarının (2020) *Yaşlı Dostu Ekosistem Modeli*, yaşlı dostu yaklaşımını kentlerin ötesine taşımak suretiyle toplulukları, eyaletleri, işletmeleri, üniversiteleri, sağlık ve halk sağlığı sistemlerini ekosistemin parçaları haline getirerek genişletmiştir. Böylece yaşlılar ile onları saran fiziksel ve sosyal çevreleri oluşturan bileşenlerin birbirleriyle karşılıklı ilişki halinde olduğu ve süreklilik gösterdiği ekolojik bir sistem fikri, yaşlı dostu kentler ve topluluklara uyarlanmıştır.

Yaşanabilirliğin merkezine konutu ve erişilebilirliği güçlü ve hayatı kolaylaştıran unsurlara sahip mahalleyi yerleştiren yaşanabilir topluluk modeli, aslında sosyo-mekânsal perspektifli bir girişimdir. Model konutu ve mahalleyi, yaşlılar açısından güvenli ve emniyetli; uygun özellikli; ulaşım ve hizmetlere erişim seçeneklerine sahip ve sakinlerinin topluluk yaşamına katılımını mümkün kılan sosyo-mekânsal birim olarak tanımlamaktadır. Modelin yaşanabilirlik kategorileri, yaşlı dostu bir çevrenin birçok yönü ile örtüşmektedir.

Marston ve van Hoof'un (2019), *Akıllı Yaşlı Dostu Ekosistem Modeli*, YDK'lerle ilgili çerçevelere, teknoloji ve ilgili BİT'ler boyutunu katmıştır. Bu akıllı boyutun ekosistem modeline

katılmasında, günümüz dünyasında teknoloji alanındaki ilerlemelerin diğer insanlar gibi yaşlıların da gündelik yaşamlarının gittikçe daha fazla parçası haline gelmesi ve iyi kullanıldığında yaşlı dostu çevrelere önemli katkılar sağlayabileceği düşüncesi etkili olmuştur.

Marston ve arkadaşlarının (2020) *Yaşlı-Dostu Akıllı Ekolojiler Konsepti*, hem DSÖ' nün Yaşlı Dostu Kentler (WHO, 2007a) hem de Akıllı Yaşlı Dostu Ekosistem (Marston ve van Hoof, 2019) çerçevelerini birleştirmek için yenilikçi bir yaklaşım ortaya koyarken, ekosistemde daha önceki yinelenemelerde uygulanmayan veya kabul edilmeyen ek etmenlerin de olduğuna vurgu yapmıştır. Ayrıca bu çerçeve, Covid-19 pandemisi sonrası bir toplumda teknolojilerdeki ilerlemeleri ve gelecekteki potansiyel değişiklikleri ve davranışları göz önüne alarak çeşitli aktörlere kendi ekosistemlerini değerlendirme fırsatı da sunmaktadır.

4. Sonuç

Yaşlı dostu kentler girişimi, yaşadıkları kentlerin ve toplulukların yaşlı dostu olmasını sağlama ve sürdürme sürecine yaşlıları da katarak ilerleme kaydeden küresel bir harekettir. Bu makalede Dünya Sağlık Örgütü'nün girişimiyle başlayan ve dünyanın birçok kentini ve topluluğunu içine alacak biçimde bir ağa dönüşen yaşlı dostu bakış açısına ilişkin kuramsal çerçeveler bir araya getirilerek tanıtılmıştır. Bu yolla, Türkiye'de bu konuda yeni çalışmalar yapacak araştırmacılara ve mevcut kentsel alanları yaşlı dostu hale dönüştürmekle ilgilenecek diğer aktörlere ayrıntılı kavramsal bir altlık sunulmuştur. Bir kentin ya da topluluğun yaşlı dostu olma özelliğini artıran ve sınırlayan unsurları belirlemek için hazırlanacak yerel bir projede, DSÖ kılavuzu ve kontrol listesi ana çerçeve niteliği taşısa da bu makale, son birkaç yıl içinde araştırmacıların bu temelin üzerine çok önemli katkılar yaparak onu geliştirdiğini göstermiştir.

Yaşlı dostu etiketi altındaki girişimlerin, yaklaşık yirmi yıllık kısa sayılabilecek bir geçmişe sahip olmasına rağmen küresel ölçekte etkili olduğu ve çoğunlukla ekonomik olarak gelişmiş ülkelerde birçok kentin ve topluluğun, YDK'ler gündeminin planlama, uygulama ve değerlendirme döngüsünden yararlandığı araştırmacılar tarafından vurgulanmaktadır (van Hoof vd., 2021: 20). Bununla birlikte Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde de yaşlanma ve kentleşme süreci hızla ilerlemekte ve bu, yakın gelecekte yaşlı dostu hareketin etki alanının genişleyebileceği anlamına gelmektedir. Bu genişleme bize yapılması gereken pek çok iş olduğunu ima etmektedir. Bu işler arasında yukarıda ana hatlarıyla ele alınan ve kısa sürede önemli ölçüde ilerleme kaydeden yaşlı dostu kentlere ve topluluklara ilişkin modellerin küresel ölçekte daha fazla geliştirilmesi de yer almaktadır. Bu, çeşitli kent ve topluluklara yönelik vaka çalışmaları yapılması ve senaryolar oluşturulması demektir. Böylece mevcut bilgi birikimine yaşadığı demografik geçiş nedeniyle yaş yapısı gittikçe değişen ve yaşlanan Türkiye'de, yaşlanmanın mekânsallığı bağlamında yürütülecek yaşlı dostu kentler ve topluluklara ilişkin yeni ampirik araştırmalarla katkı sağlanabilecektir.

Türkiye'nin de içinde yer aldığı yaşlanan toplumlarda, araştırmacıların, politika yapımcıların, plancıların, tasarımcıların ve uygulayıcıların kendi özel ilgi alanlarında yaşlı dostu çevre hareketine katılmaları ve katkıda bulunmaları son derece önemli bir konudur. Merkezi hükümet (ve bağlı taşra teşkilatları) ve yerel yönetimler (büyükşehir ve ilçe belediyeleri), üniversiteler ve araştırma merkezleri, kalkınma ajansları, sivil toplum kuruluşları, sağlık ve bakım kurumları, işletmeler, kent konseyleri ve

kent sakinleri gibi çeşitli aktörlerin yaşlı dostu hareket için işbirliği yaparak kentsel yaşlanmaya hazırlanması (hatta bazı alanlarda ileri boyutlara ulaşan kırsal yaşlanma için projeler üretilmesi) gerekmektedir. Artık Türkiye'de çeşitli büyüklüklerdeki kentsel yerleşimlerin fiziksel ve sosyal altyapılarında, yaşlanan toplumun fiziksel ve psikososyal refahını geliştirmek için değişiklikler yapmak bir ihtiyaç halini almaya başlamıştır. Bu noktada Türkiye kentlerini yaşlı dostu hale getirebilecek düzenlemeleri hayata geçirmek için birçok kentsel alanda uygulanan/uygulanacak dönüşüm ve yenileme projeleri fırsat olarak görülebilir. Makalede ele alınan yaşlı dostu kavramsal çerçevelerin yürütülecek ortak araştırma ve uygulama projelerinde dikkate alınması, Türkiye’de sağlam temelli yaşlı dostu kentler (elbette kırsal çevreler) ve topluluklar yaratmak için yararlı olabilir.

Notlar

- (1)Yapısal yaşlanma, basit bir şekilde 65 yaş ve üzerindekiilerin toplam nüfus içindeki payı olarak ifade edilebilir.
- (2) Bu girişime göre yaşlı dostu bir topluluk, temel ihtiyaçları (örneğin, konut, güvenlik ve hizmetler) ele alan; sosyal ve sivil katılımı teşvik eden, fiziksel ve zihinsel sağlığı ve esenliği optimize eden ve erişilebilir ulaşım sağlayarak ve aile ve diğer bakıcılara destek sunarak güçsüz ve engelli bireylerin bağımsızlığını en üst düzeye çıkaran bir topluluktur.
- (3) Bu ilkeler, yaşlı yetişkinlerin eğitim ve araştırma programları da dâhil olmak üzere üniversitenin tüm temel faaliyetlerine katılımını teşvik etmeyi; onların üniversitenin sanatsal ve kültürel etkinliklerine erişimini artırmayı; kişisel ve kariyer gelişimini desteklemeyi; nesiller arası öğrenmeyi özendirme; yaşlıların çevrimiçi eğitim fırsatlarına erişimini genişletmeyi; üniversitenin araştırma gündemini yaşlanan bir toplumun ihtiyaçlarına yönlendirmeyi ve üniversitenin kendi emekli topluluğuyla aktif ilişki kurmasını içeriyordu.

A Review of Theoretical Frameworks on Age-friendly Cities and Communities

Ertuğrul Murat Özgür ^{*a}, Neriman Kılınc ^b

Submitted: 24.02.2022

Accepted: 18.04.2022

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Population ageing and urbanization are two global demographic mega-trends which together shape the 21st century. According to the United Nations (UN), although structural ageing level, globally, was 5.1 % in 1950, it increased to 9.3 % in 2020 and is projected to reach 15.9 % by 2050. Now more than half of the world population lives in cities and global urban population percentage is estimated to increase to 68 % by the middle of this century (United Nations, 2019a). In this context, understanding the relationship between population ageing and urban change has become a significant issue for public policies (Buffel and Phillipson, 2016).

In the context of urban ageing, a World Health Organization (WHO) initiative called Age-Friendly Cities(AFC) is increasingly becoming an important field of interest steering policies aiming to enhance quality of life in old age (Buffel and Phillipson, 2017). Building and sustaining an age-friendly environment is considered a fundamental component of a positive approach towards extensively dealing with the issue of population ageing (Lui et al., 2009).

Turkey is a country where the majority of the population live in cities and whose population is rapidly increasing but whose urban infrastructure is not adequately appropriate for population ageing. Therefore, the public should focus more on urban ageing and the needs of the population ageing. AFCC has been introduced in some scientific meetings and studies in Turkey; however, new models developed in relation to this movement have not been analyzed, yet. This article aims to contribute to national ageing literature by discussing new conceptualization efforts developed rapidly in recent years in the related area and added to the World Health Organization initiative. Through this, drawing more attention of the government in charge of national regulations, local governments and related stakeholders in charge of planning cities and providing urban services to their residents and providing a conceptual support to the local empirical research of social scientists studying on ageing are thought to be possible. With this understanding, the article is looking for an answer to the question “What models have been developed to conceptualize age-friendly cities and communities initiative?”

* **Corresponding Author:** ozgur@ankara.edu.tr

^a Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-2146-7721>

^b Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Ankara, Türkiye, <https://orcid.org/0000-0002-5180-9032>

2. Background: Age-friendly Cities and Communities Initiative

The Age-friendly approach emerged as a result of a series of policy initiative launched by WHO at the beginning of the 2000s. Emerging ideas in these WHO initiatives where experiences of older people living in urban environments were studied were about *active life* and *active ageing*. First of all, WHO drew attention to the relationship between health and built, natural and social environments through *Healthy Cities Project*, which it started in 1986; besides, it emphasized the role of local governments in promoting active life for all ages. The *active ageing* concept, used in the year 1999, declared by the United Nations to be the International Year of Older Persons, was made more comprehensive by the organizations like European Nations and WHO. WHO took the ideas about active ageing a bit further in 2006 and launched the Global Age-friendly Cities Project. As a part of this project, a series of focus group studies involving the elderly, careworkers and service providers from 33 cities of 22 countries worldwide were carried out to determine the factors that could make urban environments more age-friendly (van Hoof et al., 2021). As an outcome of this initiative, an instructive guide describing key features of AFC in three main areas was published. These areas consisted of providing services in areas like health and transportation, built environment like housing, open spaces and buildings and social aspect like civil and social participation (WHO, 2007a).

The guide drew the main guidelines for necessary features in an age-friendly city for the elderly and the service providers to serve as a reference for cities in both developing and developed countries (Plouffe et al., 2016). Strictly speaking, AFC guide put forward how to facilitate active and healthy ageing with concrete measures at local level by adapting buildings and services to the capacities and needs of the elderly through making *Active Ageing: A Policy Framework*, published by WHO (WHO, 2002) functional.

WHO launched *Global Network for Age-friendly Cities and Communities* in 2010 to encourage the implementation of the policy proposals of the 2006 project more widely. Since its foundation, the Network has rapidly increased the number of its members and as of the beginning of 2022, it has expanded to cities and communities worldwide including over 262 million people in 44 countries (including Turkey) (WHO, 2022). WHO carried out a series of literature survey obtained from over 50 communities in 25 countries, expert consultation meetings and pilot studies between 2012 and 2015. More recently, another evaluation report on the Network was published by WHO (WHO, 2018). It was followed by other reports (WHO, 2015; 2018). In the reports, the vision of cooperation with older adults, cities and communities has been highlighted to reduce inequalities, make the Net more inclusive, establish new partnerships and to improve database through joint production.

3. Models Developed for Age-friendly Cities and Communities

The increase in the popularity of age-friendly movement has contributed to the emergence of initiatives and models worldwide in a short time (Buffel and Phillipson, 2018). In this part, frameworks developed to understand age-friendly cities and their features are analyzed.

3.1. The Age-friendly City Model

AFC model is based on the idea that older people can be independent and healthy as long as possible on condition that support in all aspects of life is provided. The model suggests eight domains related to what challenges cities will face and what actions will be required (WHO, 2007a). The model has become more comprehensive with the addition of *Checklist of Essential Features of Age-Friendly Cities* to these eight domains (WHO, 2007b). Eight domains of AFC consist of outdoor spaces and buildings, transportation, housing, social participation, respect and social inclusion, civic participation and employment, communication and information, and community support and health services. These domains are compatible with the determinants of health, disability and active ageing models (Menec et al., 2011).

3.2. The Age-Friendly Community Discourse

Soon after WHO's AFC initiative, Lui and his friends (2009) determined and modeled essential features that make a community age-friendly. In the model they called age-friendly community concept, the vertical axis represents a continuum between an emphasis on physical infrastructure and services and on quality of the social environment (physical environment-social environment continuum). The horizontal axis refers to *from bottom to top* initiatives prioritizing improving the capacity of older people themselves and *from top to bottom* approaches focusing on national and local authorities' leadership and the role of guides like AFC (governance continuum). At a point close to the intersection of two axes is the emerging ideal of age-friendly communities. The characteristics of this ideal is twofold: *Integrated physical and social environment and collaborative governance model*.

3.3. The Ecological Age-friendly Communities

Menec and his friends (2011) developed ecological age-friendly communities perspective stating that less emphasis is made on macro environment (neighbourhood/community, district or urban-rural localities). In this conceptualization, seven age-friendly domains as the elements of community environment surrounded by political environment are identified: the physical environment, housing, the social environment, opportunities for participation, informal and formal community supports and health services, transportation options, communication, and information. In the model, *social connectedness* is considered as the key concept. The significance of this concept stems from the idea that age-friendly communities create the mutual connections between the older person and the environment s/he lives in.

3.4. Aging Well Urban Planning Model

Chao (2018) developed *Aging Well Urban Planning Model* concentrating on built environment in the context of AFC. This model is based on Sarkar and his friends' (2014) *Healthy Cities* concept. According to the model surrounded by natural environment, urban features and cultural status, the use of space for older people might depend on its publicness, and therefore, different planning tools might be necessary accordingly (Chao, 2018: 38). As a result, in the model, eight domains of AFC are categorized at four spaces level: private, semi-private, semi-public and public spaces. According to the model, spatial scales for older people expand from an individual's home to city-level public areas (van Hoof et al., 2021).

3.5. Livable Community

A livable community expresses a community safe and secure with affordable and convenient housing; transportation options and it also provides access to services needed and opportunities for residents to engage in and connect to community life (American Association of Retired Persons-AARP, March 2019). AARP developed a measurement tool called *Livability Index* to determine the qualities of a livable community. The Livability Index measures 60 indicators spread across seven categories of livability (AARP, June 2018): *Housing, neighborhood, transportation, environment, health, engagement and opportunity*. When closely analyzed, these indicators are determined to correspond to many aspects of an age-friendly environment.

3.6. The Age-friendly Ecosystem Model

Fulmer and his friends (2020) suggested *the age-friendly ecosystem* model as a synthesis of age-friendly programmes. In the model, age-friendly idea has been widened as to include not only cities, but also communities, states, businesses, universities, and public health and healthcare systems (van Hoof et al., 2021). Fulmer et al. (2020) built his models on the notion of the need for multisectoral action. It was an ecosystem in whose center are age-friendly policies and which consists of many age-friendly components. Their vision included the lived environment and social determinants of health in addition to a prevention-focused public health and the healthcare systems.

3.7. The Smart Age-friendly Ecosystem Model

Marston and van Hoof (2019) developed *the smart age-friendly ecosystem* model emphasizing that technology is not included in the literature about AFC. In the model, it is suggested that technology in its broadest sense, including associated information and communication technologies, is integrated with age-friendly living environment and included in the assessment of the age-friendliness of AFCCs. In this smart age-friendly ecosystem, two additional areas surrounding the age-friendly living environment inner circle are added: The age-friendly physical space and technology and associated ICTs. The technology and associated ICT'S space added to the model include all kinds of device, software and utility intersecting with the age-friendly living environment and the physical space and connecting with them.

3.8. Concept of Age-friendly Smart Ecologies

Marston and his friends (2020) developed another new age-friendly framework with an ecological perspective based on the literature about the previous frameworks (WHO, 2007a; Marston and van Hoof, 2019) and which is also innovative and theoretical. The outer area of the model called *Concept of Age-friendly Smart Ecologies* (CASE) is allocated for *Sustainability and Environmental Factors* for all citizens, businesses, institutions, educational institutions and others to contribute to a greener, more effective and sustainable environment. The *Accessibility* area is about the intersection of physical and digital ecosystem relationships conducted and experienced by citizens, the business world, educational institutions, community centers etc. The interior area of CASE framework has four parts: The Age-Friendly Virtual Space; The Age-Friendly Living Environment; The Age-Friendly Physical Environment and Technology and Associated ICTs. Personal interactions/touchpoints in the inner circle

of the model refers to personal interactions and experiences or the ones shared with one person. *People* circle in the center of CASE represents both current individuals and the ones who will constitute the society in future.

4. Conclusions

AFC initiative is a global movement involving older people in the process of making and sustaining the cities and communities they live in age-friendly. In this article, theoretical frameworks about age-friendly perspective starting with the initiative of WHO and becoming a network including many world cities and communities were introduced. Through this, a comprehensive conceptual support was provided for researchers who will do new studies on the topic and the other actors who will be interested in turning current urban areas into age-friendly ones. Although WHO guide and check-list serve as the main framework in a local project to be prepared to determine the elements increasing and limiting the feature of a city or a community to be age-friendly, this article demonstrated that in the last few years, the researchers have made significant contributions to this base and developed it.

It is of utmost importance that in aging societies including Turkey as well, researchers, policy makers, planners, designers and implementers join and contribute to the age-friendly movement in their own field of interest. At this point, paying attention to the age-friendly frameworks discussed in the article in joint research projects could be helpful in creating well based age-friendly cities and communities in Turkey.

Referanslar/References

- American Association of Retired Persons-AARP Public Policy Institute (June 2018). AARP Livability Index—Great Neighborhoods for All Ages. 03.02.2022 tarihinde <https://livabilityindex.aarp.org/livability-de-fined> adresinden alındı.
- American Association of Retired Persons-AARP (March 2019). AARP Livable Communities: Our Work. 18.02.2022 tarihinde <https://www.aarp.org/livable-communities/about/info-2014/what-we-do.html> adresinden alındı.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-ASPB (2015). *Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu Bildiri Kitabı*. Ankara: ASPB, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 05.03.2022 tarihinde <https://www.aile.gov.tr/uploads/eyhgm/uploads/pages/yasli-dostu-kentler-sempozyumu-bildiri-kitabi/yasli-dostu-kentler-sempozyumu-bildiri-kitabi-ni-indirmek-icin-tiklayiniz.pdf> adresinden alındı.
- Akoğlan Kozak, M., Acar, D., Zencir, E. (2019). Üçüncü yaş turizminin geliştirilmesinde yaşlı dostu şehir (YDŞ) konsepti. *Turizm Akademik Dergisi*, 6 (2), 99-114. <https://dergipark.org.tr/en/pub/touraj/issue/50389/577894>.
- Alley, D., Liebig, P., Pynoos, J., Banerjee, T., Choi, I. H. (2007). Creating elder-friendly communities: Preparations for an aging society. *Journal of Gerontological Social Work*, 49 (1-2), 1-18. doi: 10.1300/j083v49n01_01.
- Arun, Ö. (2020). Yaş dostu kentlere doğru: Hızla yaşlanan bir toplumda yaş dostu çevreler ve hizmetler yaratmak. İstanbul: Research Worldwide İstanbul. 03.02.2022 tarihinde <https://rwi.lu.se/app/uploads/2020/09/yas-dostu-kentlere-dogru-towards-age-friendly-cities.pdf> adresinden alındı.
- Aslan, D. (2015). *Yaşlı Dostu Kentler*. Yaşlı Dostu Kentler Sempozyumu Bildiri Kitabı, (25-28), <http://www.yasliliksurasi.gov.tr/assets/catalogs/yasli-dostu-kentler-sempozyumu-bildiri-kitab.pdf>
- Avşar Arık, I. (2021). Kentte yaşlanma ve yaş dostu kentler: Eleştirel bir değerlendirme. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5 (1), 47-63. doi: 10.24876/senex.2021.38.
- Buffel T., Phillipson, C. (2016). Can global cities be 'age-friendly cities'? Urban development and ageing populations. *Cities*, 55, 94-100. doi: 10.1016/j.cities.2016.03.016
- Buffel T., Phillipson, C. (2017). Urban ageing: New Agendas for Geographical Gerontology. Mark W. Skinner, Gavin J., Andrews, & Malcolm P. Cutchin (Eds.), In *Geographical Gerontology: Perspectives, Concepts, Approaches*, (123-135). New York: Routledge.

- Buffel, T., Phillipson, C. (2018). A manifesto for the age-friendly movement: Developing a new urban agenda. *Journal of Aging Social Policy*, 30 (2), 173-192. doi: 10.1080/08959420.2018.1430414.
- Buffel, T. Phillipson C., Rémillard-Boilard, S. (2019). Age-friendly Cities and Communities: New Directions for Research and Policy. Danan Gu, Matthew E. Dupre (Eds.), In *Encyclopedia of Gerontology and Population Aging*, Springer Nature, Cham, Switzerland, 1-10. 05.02.2022 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/335564260_AgeFriendly_Cities_and_Communities_New_Directions_for_Research_and_Policy adresinden alındı.
- Buffel, T., Phillipson, C., Scharf, T.(2012). Ageing in urban environments: Developing 'age-friendly' cities. *Critical Social Policy*, 32 (4), 597-617. doi: 10.1177/0261018311430457.
- Caner, Ö. C, Gözün, G., Hilwah, A., Gökçe M. (2013). Yaşlı Dostu Şehirler: Kavramsal Çerçeve ve Örneklerle Değerlendirmeler. 22.01.2022 tarihinde http://www.geriatri.org.tr/pdf/Yasli_Dostu_Sehirler_Baski11_11_2013.pdf adresinden alındı.
- Chao, T.-YS (2018). *Planning for Greying Cities: Age-friendly City Planning and Design Research and Practice*. New York: Routledge.
- Çetiner, N., Uygur, A. (2020). Yaşlı dostu kentler ve rekreasyon işbirliği: İrlanda, Longford örneği. *International Social Sciences Studies Journal*, 6 (68), 3544-3556. doi: 10.26449/sssj.2536.
- Edwards, P., Tsouros, A. (2006). *Promoting Physical Activity and Active Living in Urban Environments: The Role of Local Governments*. Madrid: World Health Organization. 03.02.2022 tarihinde https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/98424/E89498.pdf adresinden alındı.
- European Union (1999). Active Ageing: Pivot of Policies for Older People in the New Millennium. 31.03.2021 tarihinde europa.eu.int/comm/dgs/employment-social/speeches/91116ad.doc adresinden alındı.
- Evans, R. G., Stoddart, G. L. (1990). Producing health, consuming health care. *Social Science & Medicine*, 31, 1347-1363. doi: 10.1016/0277-9536(90)90074-3.
- Farah, K., Montepare, J. M., Silverstein, N. M. (2017). Co-host AGHE: being an agefriendly institution of higher education: Perspectives from global partners. *Innovation in Aging*, 1 (suppl 1): 273. doi: 10.1093/geroni/igx004.1000
- Fitzgerald, K. G., Caro, F. G. (2014). An overview of age-friendly cities and communities around the world. *Journal of Aging & Social Policy*, 26, 1-18. doi: 10.1080/08959420.2014.860786.
- Fulmer, T., Patel, P., Levy N., Mate K., Berman A., Peloton L., Beard J., Kalache, A., Auerbach, J. (2020). Moving toward a global age-friendly ecosystem. *Journal of the American Geriatrics Society*, 68 (9), 1936-1940. doi: 10.1111/jgs.16675.
- Lawton, M. P., Nahemow, L. (1973). Ecology and the Aging Process. C. Eisdorfer, M.P. Lawton (Eds.), In, *The Psychology of Aging and Adult Development*, (619-674). Washington, DC: American Psychological Association.
- Lehning, A., Chun, Y., Scharlach, A. (2007). Structural barriers to developing 'aging-friendly' communities. *Public Policy & Aging Report*, 17, 15–20. 06.02.2022 tarihinde <https://sci-hub.se/10.1093/ppar/17.3.15> adresinden alındı.
- Lui, C. W., Everingham, J. A., Warburton, J., Cuthill, M., Bartlett, H. (2009). What makes a community age-friendly: A review of international literature. *Australasian Journal on Ageing*, 28 (3), 116–121. doi: 10.1111/j.1741-6612.2009.00355.x.
- Marston, H. R., van Hoof, J. (2019). "Who doesn't think about technology when designing urban environments for older people?" A case study approach to a proposed extension of the WHO's age-friendly cities model. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16 (19), 3525. doi:10.3390/ijerph16193525.
- Marston, H. R, Shore, L., White, P. (2020). How does a (smart) age-friendly ecosystem look in a post-pandemic society? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17 (21), 8276, doi:10.3390/ijerph17218276.
- Menec, V. H., Means, R., Keating, N., Parkhurst, G., Eales, J. (2011). Conceptualizing age-friendly communities. *Canadian Journal on Aging / La Revue Canadienne du Vieillessement*, 30 (3), 479-493. doi:10.1017/S0714980811000237.
- Organisation of Economic Cooperation and Development-OECD (2015). *Ageing in Cities*. Paris: OECD. 03.02.2022 tarihinde <https://www.oecd.org/regional/ageing-in-cities-9789264231160-en.htm> adresinden alındı.
- Özgür, E. M. (2019). Yaşlanmanın coğrafyaları: Coğrafi gerontolojide ilerleme, tartışmalar ve araştırma gündemi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 17 (1), 78-109, doi: 10.33688/aucbd.512325.
- Özgür, E. M., Yakar, M. (2021). Coğrafya önemlidir!: Nüfus yaşlanmasına mekânsal bir perspektiften bakmak. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 5 (2), 3-29. doi:10.24876/senex.2022.42.

- Plouffe, L., Kalache, A., Voelcker, I. (2016). A critical review of the WHO age-friendly cities methodology and its implementation. Thibault Moulaert, & Suzanne Garon (Eds.), In, *Age-friendly Cities and Communities in International Comparison*, (19-36). New York: Springer International Publishing.
- Sarkar, C., Webster, C., Gallacher, J. (2014). *Healthy Cities: Public Health Through Urban Planning*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Scharlach, A. (2012). Creating aging-friendly communities in the United States. *Ageing International*, 37 (1), 25-38. doi: 10.1007/s12126-011-9140-1.
- Sidorenko A., Walker A. (2004). The Madrid international plan of action on ageing: From conception to implementation. *Ageing and Society*, 24 (2), 147-165. doi:10.1017/S0144686X03001661.
- Stefanov, D. H., Bien, Z., Bang, W. C. (2004). The smart house for older persons and persons with physical disabilities: Structure, technology arrangements, and perspectives. *IEEE Transactions on Neural Systems and Rehabilitation Engineering*, 12 (2), 228–250. doi: 10.1109/TNSRE.2004.828423.
- Tamkoç, B., Bilgin, Ö. F. (2020). Aktif yaşlanma bağlamında yaş dostu kent kavramı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, Erişilebilirlik Özel Sayısı 2*, 211-226 . doi: 10.21560/spcd.vi.816372.
- Tsouros, A. D. (1992). *World Health Organization Healthy Cities Project: A Project Becomes a Movement: Review of Progress 1987 to 1990*. Copenhagen: World Health Organization.
- Tutal, O., Üstün, B. (2009). Yaşlılık ve yaş dostu kentler: Eskişehir. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*, 1, 1-23. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasad/issue/21797/234255> adresinden alındı.
- United Nations (2019a). *World Population Prospects 2019, Volume I: Comprehensive Tables*. New York: United Nations.
- United Nations (2019b). *World Urbanization Prospects 2018: Highlights*. New York: UN Department of Economic and Social Affairs, Population Division, ST/ESA/SER.A/421.
- van Hoof, J., Marston, H. R., Kazak, J. K., Buffel, T. (2021). Ten questions concerning age-friendly cities and communities and the built environment. *Building and Environment*, 199, 107922. doi: 10.1016/j.buildenv.2021.107922.
- World Health Organization-WHO (2002). *Active Ageing: A Policy Framework*. Geneva, Switzerland: World Health Organization. 03.02.2022 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/67215/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı.
- World Health Organization-WHO (2007a). *Global Age-Friendly Cities: A Guide*. Geneva, Switzerland: World Health Organization. 03.02.2022 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43755/9789241547307_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı.
- World Health Organization-WHO (2007b). *The Checklist of Essential Features of Age-Friendly Cities*. Geneva, Switzerland: World Health Organization. 03.02.2022 tarihinde <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/wp-content/uploads/2018/04/Age-Friendly-Checklist-WHOedit.pdf> adresinden alındı.
- World Health Organization-WHO (2015). *Measuring the Age-Friendliness of Cities: A Guide to Using Core Indicators*. Geneva, Switzerland: World Health Organization. 03.02.2022 tarihinde https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/203830/9789241509695_eng.pdf adresinden alındı.
- World Health Organisation-WHO (2017). *Age-friendly Environments in Europe: A Handbook of Domains for Policy Action*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. 03.02.2022 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/334251/9789289052887-eng.pdf> adresinden alındı.
- World Health Organization-WHO (2018). *The Global Network for Age-Friendly Cities and Communities: Looking Back over the Last Decade, Looking Forward to the Next*. Geneva, Switzerland: World Health Organization. 03.02.2022 tarihinde <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/278979/WHO-FWC-ALC-18.4-eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y> adresinden alındı.
- World Health Organization-WHO (20.01.2022). *Age-friendly World: About the Global Network for Age-friendly Cities and Communities*. 05.02.2022 tarihinde <https://extranet.who.int/agefriendlyworld/who-network> adresinden alındı.